

Att skapa sin plats i historien

**en studie i drivkrafterna bakom personarkivets uppkomst
och överlevnad**

Cecilia Malmbjer

Examensarbete (30 högskolepoäng) i Arkivvetenskap för masterexamen inom ABM-
masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Karin Gustavsson

År: Vt 2016

© Malmbjer Cecilia

Title

Creating one's place in history - a study about the origin and survival of personal archives

Abstract

The archivist Martin Grass defines personal archives as that they do not have to adapt to guidelines when it comes to the culling or preservation of the material, the submitting of the material to an archive is not done directly after the material is created or collected and that they often concern broader subjects. In this thesis I study the creator of the personal archives and the driving forces behind their collecting and submitting of material. My aim is to build an understanding for the little person in relation to the big historical context and the questions that I ask myself are: Who can the creator of the personal archives be and what's important to her? What are the driving forces behind private collecting for these people? And does the creator of the personal archives want to be as visible as possible?

In this essay I do not contemplate the material in the personal archives because I am just interested in understanding how the chain of thinking behind collecting material that concerns their own life could be understood. I have used a list of 17 questions and the 8 informants I got represent 5 of the 30 archives I have been in contact with.

I have used theories that concern power and how this power can be exercised and used in our advantage. My results from the survey showed that almost everybody think that the archives are in need of more and varied material. Only one informant says that the good for society was the driving force but when asked, most of the informant wished that the material could achieve this.

The main driving force seemed to be the feeling of leaving traces due to the fact that most of them started collecting because they wanted to document their lives. Some put their belief in the people working at the archives when it comes to the use of the material but a few of them have very specific restrictions, one of them that the material is not to be used until 2036, which leads me to understand that not all creators of personal archives want to be as visible as possible.

In my analysis and discussion I argue for how the literature wants to see the collector and how I interpret the answers from my informants in relation to these thoughts.

Master's thesis

Keywords: Personal archives, private archives, archival theory, collecting, collector, representation, document

Innehåll

1 Inledning.....	1
1.1 Disposition	1
1.2 Syfte och frågeställningar.....	2
1.3 Bakgrund	3
1.3.1 Personarkivets historia och utveckling.....	3
1.3.2 Det privata samlandet och arkivens samlande.....	4
1.3.3 Begrepp och förklaringar.....	4
1.3.4 Ämnets avgränsningar och problem.....	5
2 Tidigare forskning	6
2.1 Personarkiven - ett utforskat fält?.....	6
2.2 Personarkivets definition och skillnaden från övriga arkiv	7
2.3 När blir det ett personarkiv och vem bestämmer?.....	8
2.4 Varför ska vi intressera oss för personarkiv?	9
3 Teoretiskt perspektiv	11
3.1 ”Witnessing” och Bohmans tankar om tolkningsföreträde	11
3.2 Bourdieus tankar om finkultur	12
3.3 Foucaults maktteori	12
3.4 Historiebruk.....	12
3.5 Bevarande som “alltid positivt”	13
4 Metod och material.....	14
4.1 Informanterna	14
4.1.1 Den “perfekta” informanten	15
4.2 Materialets begränsningar och urval	15
4.3 Frågelistan som insamlingsmetod	15
4.3.1 Frågelistans struktur	17
4.4 Bearbetning av det insamlade materialet.....	18
4.5 Etiska perspektiv.....	18
5 Resultat.....	20
5.1 Vem kan samlaren vara och vad är viktigt för hen?.....	20
5.2 Vad är drivkrafterna bakom det privata samlandet?.....	22
5.3 Vill personarkivbildaren vara så synlig som möjligt?.....	23
5.4 Övriga resultat.....	24
6 Analys av det empiriska materialet	26
6.1 Vem är personarkivbildaren och vilka egenskaper kan denne ha?.....	26
6.2 Vem får synas?	28
6.3 Personarkivbildarens mål för samlandet.....	30
6.4 Yrken och samlande	30
6.5 När föds samlandet och hur överlever det?	32
6.6 Drivkrafter	33

6.7 Nytt och onytt	36
6.8 Historiebruk, makt och kontroll	38
6.9 Personarkivbildarens relation till personarkivet	39
6.10 Sortering och tillägg	40
6.11 Arkivinstitutions påverkan på personarkivbildaren	40
6.11.1 Personarkivbildarens påverkan på arkivinstitutions	42
7 Slutdiskussion	44
8 Vidare forskning	50
9 Källförteckning	51
9.1 Frågelistor	56
Bilaga	

Förord

Denna uppsats hade inte varit möjlig utan de enormt hjälpsamma informanter och arkivarier som med stor passion har bidragit med allt från utförlig fakta och välbehövlig hjälp till snabba svar på både allmänna frågor som frågelista. Tusen tack, ni skapar och bevarar historia varje dag!

1 Inledning

Runt om i vår värld finns människor som under sin livstid lägger ner mycket tid och energi på att samla, sortera och arkivera dokument som på ett eller annat sätt representerar deras liv. De bakomliggande motiven till detta beteende är flera men bara den aktiva handlingen i sig är intressant nog att skriva en uppsats om.

Jag är intresserad av att närmre studera personarkivbildaren som inte behöver anpassa sig till påtvingade riktlinjer vad det gäller gallrande, bevarande och organiserandet av sitt arkiv. Det som får synas och inte synas beror på andra omständigheter och styrs istället helt och hållet av varierande drivkrafter hos arkivbildarens själv. Här dominerar ett personligt intresse och arkivbildaren har till synes full kontroll och sparar endast det som är av värde för henne eller honom.

Mitt intresse för personarkiven och dess bildare väcktes redan under mitt första år på ABM-utbildningen i Lund. En stor del av undervisningen lade fokus vid förståelsen för hur olika institutioner fungerar och hur de hanterar dokument men ett ständigt återkommande tema var också att gemene man inte vet vad arkivet är och gör. Detta fick mig att få upp ögonen mot en, än så länge, förhållandevis osynlig grupp: de som använder arkivet, inte för att söka upp sina farfäders historia, utan främst för att bevara sin egen. Denna kategori av människor som använder arkivet för att skapa en plattform åt sig själva är jag övertygad om intresserar många men är dessvärre ännu tämligen outforskad.

Ämnet väcker många frågor som berör både hur, vad och varför vissa människor väljer att börja samla. Samlandet och bevarandet har alltid legat till grund för arkivväsendet men för att förstå personarkivet som fenomen är det viktigt att först förstå personarkivbildarens personliga relation till samlande och överlämnande. Detta tror jag är en bra start för att ge allmänheten en relativt heltäckande bild på de som vi kallar för personarkivbildare och med vilka grundstenar deras personarkiv är uppbyggda av. Detta ämne är också intressant då det kan bidra med unika infallsvinklar och göra ytterligare efterforskning möjlig. Det är också viktigt för gemene man att få insikt i att det är möjligt att lämna in sina samlingar till arkiv och att de är välkomna där. Med bakgrund av detta undersöks därför i denna uppsats huvudsakligen huruvida det går att urskilja drivkrafter hos bildaren till personarkiven, vilka dessa är och vad de bottnar i.

1.1 Disposition

Uppsatsen inleds med ett kapitel som behandlar uppsatsens syfte och ämnets bakgrund. Här framhålls bland annat personarkivens och samlandets historia samt utveckling. Kapitlet har i syfte att ge en uppfattning om fakta som kan vara bra att ha i bakhuvudet vid läsandet av denna uppsats. Därefter följer tidigare forskning där nyckelverk och tongivande diskussioner presenteras. I kapitlet som berör teoretiska perspektiv tar jag upp de tankar jag använt mig av för att analysera mitt empiriska material, såsom maktteorier och historiebuk. I metod och material kapitlet diskuterar jag hur min materialinsamling sett ut, vilken metod jag valt och varför, samt etiska perspektiv som är väsentliga att överväga i detta sammanhang. Efter följer mina resultat och därefter en analys av de resultat jag har kunnat urskilja som jag valt att kalla för "Analys av det empiriska materialet". I kapitlet vid namn "Slutdiskussion" lyfter jag resultaten jag kommit fram till och diskuterar dem i ljuset av litteraturen och de valda

teorierna. Slutligen presenteras ett kapitel där jag framhåller vad eventuell vidare forskning hade kunnat beröra.

1.2 Syfte och frågeställningar

I denna uppsats utgår jag främst från informanternas känslor och tankar kring sitt eget samlande och överlämnande med utgångspunkt från en frågelista jag har skapat och skickat till mina informanter. Dessa svar ställer jag sedan mot litteraturens förklaringar på liknande frågor för att därefter tolka dem utifrån mina teorier som jag kommer diskutera närmre i kapitlet vid namn "teoretiska perspektiv". Drivkrafterna står i centrum för mina frågeställningar då jag anser att det är essentiellt att i detta sammanhang lägga fokus på dessa för att på bästa sätt nå en förståelse för samlandet och överlämnandet av personarkiv som fenomen.

Under analyserandet av den insamlade data förväntar jag mig inte att lyckas urskilja "rätt" och "fel" svar på vad drivkrafterna är utan snarare tendenser på vad samlandet kan bero på hos de enskilda informanter jag har haft kommunikation med. Med hjälp av detta är det också lättare att få fördjupad förståelse för vad som ligger bakom samlandets uppkomst och överlevnad.

Syftet med denna uppsats är att uppmärksamma sambandet mellan den lilla människan och den stora historiska kontexten genom att undersöka vad som driver henne till att börja och fortsätta samla material. Jag använder mig av direkt information från levande samlare som, enligt litteraturen, inte verkar studerats i stor mån tidigare. Jag vill ta reda på vilka drivkrafter som styr en samlare att börja och fortsätta samla material och vad som manar denne att senare placera detta material i ett arkiv. Vem ägnar sig åt detta? Varför gör de det? Missionerar personarkivbildarna för sitt material efter överlämning? Kort sagt: Vad är det som gör att det är värt att lägga tid och energi på att skapa och samla material under sin livstid?

En grundtanke som jag har när jag påbörjar detta arbete är att syftet med samlande och överlämnande av material är starkt förknippat med en strävan att vilja hävda sig själv på ett eller annat sätt och att personarkivet är menat att spegla den du är eller kanske snarare, den du vill vara. Eller kan det finnas andra anledningar och vilka skulle dessa kunna vara i så fall?

Jag har för avsikt att besvara följande frågeställningar:

- * Vem kan personarkivbildaren vara och vad är viktigt för hen?
- * Vad står i centrum för det privata samlandet och vad är drivkrafterna bakom?
- * Vill personarkivbildaren vara så synlig som möjligt?

För att kunna besvara ovanstående frågor på bästa sätt har jag använt mig av 8 informanter som alla har samlat personliga handlingar under lång tid och överlämnat dem till olika arkiv runt om i Sverige. Jag har också använt mig av information från två arkivarier vars svar inte analyseras av mig i brödtexten men som jag valt att ha med i min uppsats då jag anser deras bidrag väsentligt i sammanhanget.

1.3 Bakgrund

Jag har med detta kapitel avsikt att ge en kort introduktion till området i fråga genom att ta språng från några väsentliga huvudpunkter som tillsammans bidrar med en bredare förståelse för ämnet. Även de avgränsningar jag har gjort i denna studie förklaras i detta kapitel.

1.3.1 Personarkivets historia och utveckling

Nordiska museet förklarar på sin hemsida att ett "Person- eller släktarkiv", som de här kallar det, kan bestå av flertalet olika handlingar och använder nyckelordet "personliga handlingar" (bland annat dagböcker och brev) som samlingsnamn för innehållet i dessa arkiv. De fortsätter med att ge "några kända och några okända exempel" på de personarkiv de tillhandahåller (Nordiska museet, www.nordiskamuseet.se). Här påpekar de också att omfånget och innehållet är av skiftande karaktär i personarkiv och är, enligt mig, väldigt tydliga med det som utgör en stor del av min uppsats: framlyftandet av att alla sorters personarkiv och personarkivbildare är lika viktiga beståndsdelar av arkivets samlingar. Att hitta en vedertagen, fastslagen och lättillgänglig definition på personarkiv är däremot svårt. På grund av detta är det extra viktigt att utforska detta fenomen och bredda kunskapen om fältet. Hur personarkiv kan beskrivas och skiljas åt från myndighetsarkiv förklaras närmare i kapitlet "Tidigare forskning".

Personarkiven har en lång historia bakom sig men i litteraturen finns det motstridigheter till exakt när denna historia har haft sin början. I *Personal archives and a new archival calling* (2009) menar den amerikanske arkivprofessorn Richard J Cox att det så långt tillbaka som Antiken finns bevis för det vi idag kallar för personarkiv (Cox 2009:175). Forskaren Lars-Olof Welander talar i boken *Liv i eftervärldens spegel* istället om de första personarkiven som att ha uppstått under Medeltiden då människor från det översta skiktet i samhället började samlade dokument. Ett exempel på detta är Åke Axelssons jordebok från 1400-talet som innehöll både dokument som skildrade de olika stånden i samhället samt det som idag skulle liknas vid en arkivförteckning (Welander 2013:25). Uppenbarligen rör det sig här om en definitionsfråga när det gäller vad ett personarkiv egentligen är och bör innehålla som leder till att det fortfarande existerar meningsskiljaktigheter om när dessa uppkom. Forskaren Göran Nilzén tar Mats Karlssons personarkiv på Riksarkivet som ett exempel på ett, vad han kallar, "ultimat" personarkiv, vilket han baserar på att arkivet täcker alla aspekter av bildarens liv (Nilzén 2006:20f). Jag är däremot av åsikten att om detta argument får råda skjuter vi som försöker förstå personarkiven oss själva i foten. För att förstå vad personarkiven kan bidra med måste vi som betraktar personarkiven vara öppna mot informationen som personarkiv med olika struktur kan ge oss både när det gäller hur personen tänkte, vilka delar dennes liv bestod av och hur olika dimensioner av samlandet kan se ut. Som jag kommer återkomma till gäller inte samma regler för skapande och bevarande av personarkiv som för myndighetsarkiv vilket leder mig att tanken att Nilzéns krav på att alla aspekter ska täckas är både orimlig och inte sann. Jag håller snarare med Lars-Olof Welander i hans titel "Personarkiven -där allt *kan* finnas" (Welander 2013:25).

Arkiven i Sverige tillhandahåller betydligt fler personarkiv än de övriga nordiska länderna, mer än dubbelt så många som Danmark vars arkiv tillhandahåller näst flest. Med bakgrund av detta är det lätt att argumentera för att personarkiven har tagit och fortfarande får ta en stor plats på arkiven i vårt land (Riksarkivet 2010:17). Kanske går det inte att säga att personarkiven har haft en röd tråd, förutom att det från början bara var en viss sorts människor som hade möjligheten att samla och visa upp sina handlingar medan det nu förtiden existerar personarkiv med varierande innehåll skapade av människor med otroligt olika bakgrund.

1.3.2 Det privata samlandet och arkivens samlande

Det privata samlandet i sig har sin grund i bland annat de kuriosakabinett som de rika i samhället startade för flera hundra år sedan och som i stort sett gick ut på att samla saker och ting för att hävda sin roll i samhället och, genom tingen, odödliggöra både sig själv och vad personarkivbildaren åstadkommit i sitt liv. Personarkiven beskrivs i *Personal archives and a new archival calling* också som ett kuriosakabinett men bestående av handlingar av olika slag som tillsammans skapar en bild av personen och dennes liv (Cox 2009:5).

Arkivens insamlande, precis som det museer har ägnat sig åt, har givetvis skiljt sig oerhört mycket beroende på vilken tid vi befunnit oss i. *I Vad ska vi egentligen samla på?*, som är en rapport från ett museiprojekt vid Österlensmuseum, beskriver antikvarierna Sörensen och Wallebom att museerna förr styrdes av en jakt på det unika och vackra där proveniensens spelade mindre roll men donatorerna desto större. Nu för tiden värdesätts snarare proveniensens och det vardagliga då föremålets historia nu anses vara av avsevärt större betydelse. För att återkoppla detta till det insamlande av material som arkiven har ägnat sig åt kan nämnas att vissa arkiv har utövat aktiv insamling för att fylla arkiven med historier och samlingar av det som då ansetts viktigt och värdefullt (Sörensen & Wallebom 2013:10).

Samlandet som fenomen finns mer skrivet om när det gäller museerna än det som rör personarkivbildarna men detta samlande går i mitt tycke även att applicera på de som väljer att skapa sitt eget arkiv. I boken *Contemporary collecting - objects, practices and the fate of things* framför de amerikanske forskarna Kevin M. Moist och David Banash att samlare och deras samlingar får oss att fundera över vilken roll som objektet, eller i detta fall handlingarna, spelar i våra liv (Moist & Banash 2013:xi). Samlandet förklaras här som ”hjärtat av våra meningsfulla relationer med objekt” och samlingarna som en reflektion av människan som skapat den (Boon 2013:4 & Vechinski 2013:13). Samlingarna förklaras som ett slags testamente, i detta fall det som personarkivbildaren väljer att skänka till samhället.

1.3.3 Begrepp och förklaringar

Begrepp som är centrala när det gäller detta ämne är bland annat *makt* och hur denna kan utövas på olika sätt och i olika situationer. Detta begrepp kommer diskuteras djupare i mitt kapitel om teoretiska perspektiv. Uppsatsen kommer också beröra föreställningar om *status* och *identitet* som personarkivet hjälper till att skapa och återskapa. *Representation* är också ett begrepp som jag tänkt på mycket under skrivandet. I denna uppsats vill jag förklara begreppet representation som att personarkivet i detta sammanhang får stå för någonting annat och större. Personarkivbildarens material får representera personen på olika sätt och det de vill att världen ska minnas dem för. I litteraturen återkommer också ständigt ordet *proveniens*, det vill säga den ursprungliga ordningen som handlingar i myndighetsarkiv är skyldiga att redovisas i, och oftast i samma mening som att den inte tillämpas på samma sätt på personarkiv och dess material. Det finns en hel del andra begrepp som är centrala inom arkivvetenskap, *access* för att bara nämna ett. I personarkiven sätts de nämnda begreppen i ett annat ljus. Inom arkivvetenskapen berör proveniens och access normalt sett ordningen och insynen som i ett myndighetsarkiv ska kunna garanteras. I ett personarkiv råder det, som jag kommer återkomma till, andra omständigheter vilket givetvis påverkar båda begreppens betydelse drastiskt. I Sverige råder Offentlighetsprincipen som säkrar att myndigheters handlingar i Sverige är offentliga och tillgängliga för dess medborgare (Regeringens hemsida, <http://www.regeringen.se/>) medan insynen i personarkiven begränsas av personarkivbildaren själv. Personerna som skapat och lämnat in materialet bestämmer alltså helt och hållet vem, när, hur och i vilket syfte materialet får användas av och i.

I Oxford English dictionary definieras *arkiv* både som platsen där allmänna handlingar och andra viktiga historiska dokument bevaras men även som ett bestånd av handlingar (Oxford dictionaries, <http://www.oxforddictionaries.com>). Arkiv är ett mångtydigt begrepp och kan förutom en byggnad och en samling också användas för att beskriva institutionen eller själva magasinet på institutionen. Jag har försökt vara noggrann med vilken betydelse av ordet jag syftar på när jag använder det genom uppsatsens gång.

Andra begrepp som jag anser viktiga att beskriva och som har en tendens att bli aningen diffusa är bland annat *ackumulering*, som ofta beskrivs som synonymt med *samla* men i *Museer och Samlande* framför arkeologen Fredrik Svanberg att för ett samlande ska betraktas som just ett samlande och inte ett ackumulerande förutsätter det att den som samlar gör ett urval i vad samlandet gäller. Både personarkivbildaren och arkivet gör detta urval genom att sortera och prioritera utefter olika kategorier (Svanberg 2009:10). Ackumulerande kan i mitt tycke därför förklaras som det material som "bara samlas på hög". *Spara* och *samla* är också ord som kan behöva förklaras i en undersökning som denna. I *Brokiga samlingars bostad* beskrivs samlandet som att personen i fråga har satt sitt sparande i system. Många samlare har med andra ord antagligen börjat som det som i detta fall skulle kallas "sparare" (Eldvik 2007:147). Sparandet ses uppenbarligen som mindre aktivt än samlandet, och mindre organiserat och utan något klart mål i åtanke. *Överlämnande* är det ord jag använder för att benämna när personarkivbildarna lämnar materialet till arkivet. *Frågelista* är metoden jag valt i denna uppsats som är en tematisk insamlingsform med lång historia bakom sig. Denna välbeprövade och utforskade metod kommer jag återkomma till i kapitlet "Metod och material".

1.3.4 Ämnets avgränsningar och problem

Jag tar i denna uppsats inte hänsyn till materialet i personarkiven då mina frågeställningar rör att, hur och varför personarkivbildarna har skapat arkiven. De kriterier som personarkivet måste uppfylla för min undersökning är däremot att materialet måste vara samlat eller skapat av dem själva och att det består av handlingar som berör deras eget liv på ett eller annat sätt. Jag anser att min uppsats har en tydlig plats i diskussionen som rör både samlande i stort och drivkrafterna runt hur personarkiven har byggts upp och överlevt då det, efter att ha läst litteraturen, står klart för mig att det existerar ett stort tomrum att fylla som rör förståelsen för personarkivens resa från tanke till produkt.

Ett stort problem som jag har mötts av är att personarkiv inte har en självklar definition vilket gör att arbetet med att förstå detta ämne stundtals blir problematiskt för både mig som skribent såväl som för forskare och arkivarier som arbetar både med materialet i personarkiv och personarkiven som fenomen.

Ytterligare ett stort problem som jag anser är närvarande vid denna sorts studier är att vi kanske antar att personarkivbildaren besitter ett antal egenskaper som är karakteristiska för dem alla. Det finns alltså i mitt tycke en risk att vi som betraktar personarkiv förhastat antar oss ha en förståelse för ett fenomen som bottnar i subjektiva åsikter och att vi i förlängningen tror oss "känna personarkivbildaren". Jag kommer undersöka vad informanterna framhåller som viktigt för dem men hävdar inte att jag för den sakens skull har antagit sanningen i de svar som min analys genererat.

2 Tidigare forskning

I detta kapitel kommer jag presentera de tongivande diskussioner, övergripande tendenser och nyckelverk jag har kunnat urskilja när det kommer till den tidigare forskning som gjorts av personarkiv och samlandets drivkrafter.

En bok som jag haft mycket nytta av i min uppsats är Purcells *Donors and archives : a guidebook för successful programs* (2015). Boken fokuserar på donatorerna till arkiv och talar om deras intresse och entusiasm som en överlevnadsförutsättning för arkiven. Boken *Contemporary collecting - objects, practices and the fate of things* (2013) skriven av Moist och Banash, är i mitt tycke en av de böcker som samlar drivkrafter kring samlande bäst då den på ett heltäckande vis tar upp hur olika discipliner ser på samlande och är därför intressant för både oss inom yrket, personer inom andra yrken och personarkivbildarna i sig. Boken *Liv i eftervärldens spegel* (2006) med Abukhanfusa som redaktör, lägger mer fokus på materialet i sig än människans drivkrafter men är i mitt tycke den bästa samling av givande artiklar rörande personarkiv på grund av att den i mångt och mycket ger en nyanserad bild på fenomenet som är personarkiv samt bevarandet av dessa. En väldigt givande artikel, skriven av de nordiska riksarkiven, är *De nordiska privatarkiven och deras förvaltare* (2010) då denna, i mitt tycke, på bästa sätt redogör för varför forskningen på personarkiv historiskt varit haltande, vilket jag kommer återkomma till längre ner i detta kapitel. Uppsatser som gjorts inom detta ämne är bland annat Lina Hedmans uppsats *Allt som finns kvar* (2013) och Viktor Lundbergs uppsats *Vem tar plats i arkiven?* (2012) men överlag verkar det inte finnas många som tidigare har berört detta ämne på det vis som jag ämnar göra.

Arkivteorin har växt fram sedan 1800-talets slut. Intressant i sammanhanget är att två av de klassiker, skrivna på början och mitten av 1900-talet, fortfarande är gällande. Den brittiske arkivteoretikern Sir Hilary Jenkinson skrev 1922 en handbok vid namn *Manual of Archive Administration* som sedan dess fått stå som ledstjärna inom arkivteorin. Den amerikanske arkivteoretikern T. R. Schellenberg är också ett stort namn i detta sammanhang och har i sin bok *Modern archives* utvecklat många av de teorier som arkivvetenskapen idag fortfarande stödjer sig mot. Dessa teorier är inte utvecklade på ett sätt som går att tillämpa på personarkiven vilket gör att det i dagsläget fortfarande existerar en stor klyfta mellan personarkiv och myndighetsarkiv (Fischer 2009:3f).

2.1 Personarkiven - ett outforskat fält?

Forskningen om personarkiv är relativt begränsad. 1989 skrev arkivarien Martin Grass i *Principer för ordnande och förtecknande av personarkiv* att han endast kände till en enda handledning i hur släkt- och personarkiv skulle förtecknas. Sedan dess har personarkiven, både som fenomen, hur materialet är organiserat och drivkrafterna bakom samlandet, behandlats i större utsträckning, men det är än idag ett tämligen obeträtt fält.

Trots personarkivets relativt långa historia har det inte gjorts mycket forskning på att försöka hitta ledstänger när det gäller arkivteorier applicerbara på personarkiv. I och med att personarkiven historiskt sett inte fått samma status som myndighetsarkiv och därmed blivit betraktade med en lägre dignitet i vetenskapliga sammanhang, blir personarkiven och dess skapande också sett på ett annat sätt, kanske mer som en hobby, som någonting som

personarkivbildarna gör "för skojs skull" (Grass 1989:17ff). Schellenberg ifrågasätter i sin bok *Modern Archives* från 1956 om "private papers" verkligen ska få benämnas som arkiv (Schellenberg 1956:3). När lagstiftningen halkar efter som den fortfarande gör i dagsläget 60 år senare, är det inte heller märkligt att också forskningen på personarkiv gör det. Det är, i och med detta, enligt mig inte underligt att personarkiven har fått en stämpel som är svår att tvätta av. Historikerna Ulf Eliasson och Magnus Hjort beskriver i sin artikel *Det kalla kriget i personarkivets spegel* (1999) att när det skulle forskas om svensk säkerhetspolitik under det kalla kriget användes personarkiv för att få en bredare förståelse då forskarna förstod att myndighetsarkiven inte gav en omfattande syn på händelsen. Uppenbarligen kan personarkiven vara en bra komplettering till myndighetsarkiven för att få djupare information för samhället (Eliasson & Hjort 1999:9f).

Forskaren Jan Lindroth (2006) skriver i artikeln *Personarkiven och den akademiska forskningen* att det är svårt att veta om materialet i personarkiven ger ett väsentligt värde till forskningen det används i. Den övervägande forskning som görs på personarkiv görs av genealoger men oftast gäller det snarare en heltäckande bild av en släkt snarare än att de ägnar forskningen helt och hållet till en person. Det existerar svårigheter i att definiera personarkiv eftersom, som Lindroth säger, de inte alltid har uppstått i renodlad form eftersom de vid vissa tillfällen har innehållit även offentliga handlingar. Detta gör både materialet och fenomenet svårare att forska på. Lindroth menar att det personarkiven ger oss är att vi får se bakom kulisserna på den "lätt försummande delen av tillvaron". Han poängterar att eftersom det finns ett ökat intresse i samhället för individens personliga roll så finns det också en chans att personarkiven kommer leva länge till, däremot finns det samtidigt en risk förr att personarkiven kommer börja innehålla mindre och sämre bevarad information (Lindroth 2006:78ff).

Arkivarien Staffan Smedberg menar i sin artikel *Personarkiv* att forskningen snarare fokuserat på att studera de äldre personarkiven som fenomen och att det framförallt har varit forskare inom politisk historia och litteraturvetenskap som forskat på personarkiven. Han fortsätter med att hur forskarna använder sig av materialet i personarkiven inte finns att tillgå (Smedberg 2009:10). Även vad personarkiven ensamma kan bidra med för vår förståelse av olika händelser av förflutna på olika sätt, är ett ämne som är relativt utforskat. Jag kan alltså argumentera för att både den arkivvetenskapliga forskningen på vad fenomenet personarkiv, men även när det kommer till forskning på materialet som personarkiven innehåller, är tämligen utforskade. I mitt kapitel om teoretiska perspektiv som följer kommer jag beskriva en term som mycket väl kan kopplas in här, den australiensiska arkivarien Sue Mckemmishs (1996) begrepp "witnessing", som rör hur vi med hjälp av handlingarna i personarkivet visar det som bevitnar vilka vi är. Vi kan inte vara säkra på att människan som syns i materialet ger en rättvis bild av vem skaparen bakom är men genom att betrakta materialet och uppbyggnaden av personarkivet kan vi möjligen lättare förstå både hur samlare tänker och fungerar men också vilka samhällliga förutsättningar som har rått under dennes liv och insamlande.

2.2 Personarkivets definition och skillnaden från övriga arkiv

En av de påstående som litteraturen verkar vara någorlunda enig om, som bland annat Staffan Smedberg tar upp i sin artikel *Personarkiv* (2009), är att karaktären av materialet i personarkiv är annorlunda jämfört med andra arkiv. Smedberg menar också att de arkivbegrepp som kan appliceras på myndighetsarkiven inte gäller på samma sätt på

personarkiven, som jag nämnde ovan (Smedberg 2009:10). Grass menar däremot att trots detta så förhåller sig ändå personarkivbildarna till någon slags ordning (Grass 1989:17f). Definitionen på vad ett personarkiv faktiskt är lyder förkortat enligt Grass:

- * Inga speciella regler gäller för ordnandet
- * Arkivmaterialet lämnas sällan in direkt
- * De berör ofta bredare ämnen (Grass 1989:18ff).

En motstridighet i litteraturen som berör detta ämne rör huruvida personarkiv, enskilda arkiv och privatarkiv är synonyma med varandra eller ej. I stor del av litteraturen känns tanken “kärt barn har många namn” som en röd tråd och svar på frågan. När jag har varit i kontakt med arkivarier runt om i Sverige har jag snabbt förstått att det inte verkar finnas ett gemensamt svar på denna fråga. “Personarkiv” används av bland annat Smedberg och av studenter som skrivit uppsats om ämnen som liknar mitt medan “privatarkiv” och “enskilda arkiv” är benämningar som ofta används i Riksarkivets texter. En arkivarie jag har varit i kontakt med hade en idé vid frågan huruvida personarkiv, privatarkiv och enskilda arkiv är synonyma: att det kanske fanns en viss skillnad framförallt när det rör vem materialet främst handlar om och av vem det samlats in, men att sätta gränser här blir snabbt ett problem. Efter att jag pratat med en framstående och erfaren arkivarie blev det tydligt att hen inte heller kunde svara på vad skillnaden var, om det nu finns en skillnad. I min uppsats har jag valt att använda mig av ordet personarkiv och med detta menar jag arkiv med handlingar som skapats och överlämnats av personen själv och inte de som lämnar över en anhörigs handlingar, detta på grund av att det är viktigt för mig att förstå drivkrafterna för samlandet av sina egna handlingar och hur man betraktar det man själv åstadkommit i en större mening.

Sue McKemmish menar på att funktionaliteten och kapaciteten för ett personarkiv varierar beroende på hur väl personarkivbildaren ordnar dokumenten och sätter dem i förhållande till varandra (McKemmish 1996:175). Många forskare har försökt definiera vad ett personarkiv “ska” innehålla men eftersom inte samma regler gäller för dessa arkiv som för myndighetsarkiv är i förlängningen inte ursprung och ordning ett måste för dess existens och inte heller för dess användande i mitt tycke. Det verkar kort sagt finnas en överhängande risk att vi hamnar i en diskussion om vad personarkiven inte är istället för att försöka definiera vad det faktiskt är.

Litteraturen lär oss att synen på personarkiv i relation till myndighetsarkiv har varit underordnad en lång tid. Med detta menar jag att både forskare och arkivarier fortfarande har svårigheter att definiera fenomenet och verkar till och med ibland ha inställningen att det kanske är lika bra att låta bli att försöka. I artikeln *In Search of a Theory of Private Archives The Foundational Writings of Jenkinson and Schellenberg* skriver arkivarien Rob Fischer till exempel att privatarkiv är som “den fattiga kusinen till myndighetssarkiv” när det gäller arkivteori (Fischer 2009:2).

2.3 När blir det ett personarkiv och vem bestämmer?

Tanken att någon bestämmer när personarkivet blir ett personarkiv handlar om makt och vem som utövar denna och jag kan återigen koppla till mitt teoretiska kapitel som följer rörande makt som fenomen och som i ständig förändring. Detta berör också i allra högsta grad den relation som existerar mellan arkivarie och personarkivbildare.

Arkivarien och litteraturhistorikern Nils Nilsson framhåller i sin bok *Arkivkunskap* att alla som tar emot och skapar handlingar också bildar personarkiv, men stämmer verkligen detta? Det är visserligen över 40 år sedan hans bok kom ut men frågan är om vi egentligen har blivit så mycket klokare när det kommer till denna fråga (Nilsson 1973:19). Idag är definitionen för när ett arkiv inom offentliga sektorn blir ett arkiv när en handling inkommer men i personarkivets fall är detta inte en förutsättning. Smedberg tar upp ytterligare en definition för arkiv som innefattar att arkivarien borde ha ett mer aktivt förhållningssätt till handlingarna i sig men lägger till att det även borde tillämpas den internationella definitionen av arkiv; att de ska bestå av handlingar som är menade att bevaras under en lång tid. Han menar att med detta i bakhuvudet går det inte att hävda att alla som har och skapar handlingar dessutom har och skapar arkiv (Smedberg 2009:7). Jag anser personligen Smedbergs definition vara mer logisk och grundad. Då någon slags medveten organisering och systematisering av dokumenten, oberoende av om det enligt den klassiska uppfattningen om arkiven "fattas" någonting eller inte, så har också ett personarkiv bildats i mitt tycke. Eftersom personarkiven som sagt inte behöver anpassa sig åt arkivlagen och andra regler och riktlinjer leder det mig till att tänka att arkivet därför blir ett arkiv när arkivbildaren säger att det är ett.

Forskaren Nils Nilsson framför att ett arkiv i allmänhet definieras utifrån en rad olika determinanter varav vissa stämmer överens på personarkiven och andra inte. Arkivet ska efterhand ha växt fram, det vill säga materialet ska inte ha samlats in vid ett tillfälle. Materialet har också oftast uppkommit som resultat av en verksamhet som en arkivbildare haft (Nilsson 2006:16f). Det behöver inte vara en klassisk verksamhet som rör personens yrkesval etcetera utan är ofta, som Smedberg säger, de handlingar som tillkommit under personarkivbildarens liv i olika skeden denna varit med om och roller denna haft under sitt liv. Smedberg menar att hur personarkiven ser ut beror både på gallringen av bildaren själv samt arkivets. Smedberg fortsätter med att handlingarna inte är av samma karaktär eller besitter samma värde vilket i mitt tycke är en generalisering jag själv anser att vi som forskare eller arkivarier varken kan eller borde göra (Smedberg 2009: 7ff). Smedberg menar vidare att det ofta är först när handlingarna hamnat på arkivet som samlingen betraktas som ett arkiv, konsekvenserna av detta kommer jag återkomma till senare (Smedberg 2009:8).

2.4 Varför ska vi intressera oss för personarkiv?

Först och främst anser jag inte att varken forskningen eller allmänheten gör detta i tillräckligt stor mån. Samlandet i sig är modernt i vårt samhälle idag och program som Antikrundan med mera intresserar allmänheten men kanske är det de mer storslagna exemplen som tilltalar oss? Jag förespråkar i denna uppsats att det finns så mycket mer att hitta och förundras över.

Det finns olika uppfattningar och anledningar till varför forskare och allmänheten i stort bör intressera sig för personarkivet och varför det är nödvändigt att förstå dem och använda dem som källa. Forskaren Bo Lundström framför att människan i sig förstås bäst genom att undersöka personarkiven (Lundström 2006:113). I *Donors and archives: a guidebook for successful programs* menar de på att personarkiven både skapar nya forskningsmöjligheter och bidrar till ökad forskning (Purcell 2015: xxi). Jag anser att genom att begrunda personarkiven kan vi lättare förstå vad vi som forskare och arkivarier uppenbarligen behöver lära oss mer om och studera ytterligare. En av anledningarna till varför detta ämne är intressant måste jag hålla med Nilzén om, är för att det hjälper oss att förstå samhället politiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt (Nilzén 2006:23). Här kan jag återigen koppla till begreppet witnessing (McKemmish 1996) men på en samhällelig nivå. Med hjälp av olika

kombinationer av handlingar kan vi berätta vad vårt land och vi har varit med om och med hjälp av dessa handlingar forma vårt kulturarv.

Är det någonting som forskarna är eniga om så är det att det finns mycket mer att lära om personarkiv. Kanske är det som Föreningen för folkbildningsforskning säger:

...Personarkiven tillhör arkivvårdens mest värdefulla men samtidigt mest komplicerade material

*(Föreningen för folkbildningsforskning
<https://webb.folkbildning.net>)*

Personarkiven är en guldgruva som bara väntar på att bli utforskad och är både extremt värdefulla men också komplicerade för arkivarierna att ha att göra med. I mitt tycke gör en personifiering av ett fenomen, i detta fall ett personarkiv, det lättare för betraktaren att förstå och ta till sig materialet. Här kan alltså personarkiven erbjuda en hel del insikt och förståelse om samhällseliga förändringar och olika förutsättningar som varit rådande i olika tider, även om vi såklart alltid måste vara källkritiska till materialet vi betraktar.

Göran Nilzén menar i sin artikel *Personarkiv - vad är det och till vilken nytta?* att det hade varit intressant att få reda på varför människor väljer att bevara sina liv i form av arkiv och föreslår att möjligen en analys av till exempel dagboksanteckningar hade kunnat ge svar och på så sätt försöka förstå drivkrafterna och varför detta valts att göra (Nilzén 2006:20). Detta får mig att förstå att ämnet jag valt är ett efterlängtat ämne att öka kunskapen om. Det finns också en del andra infallsvinklar och ämnen som jag saknar i litteraturen vilka jag kommer ta upp i mitt kapitel om vidare forskning.

De nordiska Riksarkiven har tillsammans skrivit en artikel vid namn *De nordiska riksarkiven och deras förvaltare* där de betonar det ömsesidiga behovet som personarkivbildaren och arkivarien har av varandra eftersom arkivet i sig är helt beroende av att personarkivbildarna vill lämna in, vilket är en ståndpunkt jag kommer återkomma till. Artikeln argumenterar för att arkivbildarna ska bli uppmuntrade av arkivarierna när det kommer till vad deras handlingar har för betydelse men lika viktigt är det att arkivet gör klart för personarkivbildaren att alla handlingar denne har skapat antagligen inte kommer vara av värde för arkivet eller behöva överlämnas. Återigen kan jag koppla till ett av mina teoretiska perspektiv som kommer framföras i nästa kapitel det vill säga tanken om att bevarandet har en tendens att alltid betraktas som positivt framför gallrandet av handlingar. Det finns en risk att samlaren fortsätter spara och att arkivet fortsätter ta emot detta material kanske för att de byggt en relation till varandra vilket gör det svårare för arkivarien att säga nej och sätta tydliga gränser. Om arkivarien fortsätter ta emot och låter bevarande styra i alla sammanhang kan detta tyvärr leda till att arkivet tillslut inte kan garantera att personarkiv kan tas om hand på det sätt det borde vilket är ett av arkivens ansvar att kunna säkerställa (Riksarkivet 2010:3). Det är därför viktigt att fortsätta intressera sig för och utforska personarkiv så de som jobbar med dessa på bästa sätt kan behandla och tillhandahålla dem.

Det är tydligt att litteraturen som finns att tillgå om detta ämne är begränsad men i detta kapitel anser jag ha mig tagit upp de diskussioner som varit tongivande inom ämnet fram till idag.

3 Teoretiskt perspektiv

I detta kapitel kommer jag utgå från ett antal idéer som står till grund för hur jag ser på personarkivbildarnas drivkrafter och egenskaper vilket mitt material analyseras med hjälp av och mina frågeställningar fokuserar på. Jag ämnar använda följande teorier som redskap för att få en så djup förståelse som möjligt för personarkivbildaren. Jag har valt att dels använda mig av historiska/kulturvetenskapliga synsätt men också teorier som i större grad behandlar individen och den psykologiska delen av samlandet och överlämnande.

Jag har valt att använda mig av en kombination av flera olika teorier. I detta sammanhang anser jag detta gynnsamt för min uppsats då det är många aspekter och synvinklar, både då det gäller samlandet och samlaren, som behöver täckas för att förstå fenomenet i sig.

3.1 ”Witnessing” och Bohmans tankar om tolkningsföreträde

Etnologen och museologen Stefan Bohman talar i sin bok *Att sätta ansikte på samhällen* om personmuseer men hans tankar kan med enkelhet appliceras även på personarkiv. Han menar här att personarkiven bottenar i en mer eller mindre medvetenhet i en vilja av att ha ”krav på tolkningsföreträde av kulturarvet”, med andra ord, kontrollera historieskrivningen (Bohman 2010:14). Kulturarvet beskrivs här som en ”sociopolitisk gemenskap”, kulturarvet är det som får stå som facit för det som har hänt och vad vi i vårt land varit med om. Inte bara kulturarvsinstitutionerna får stå som bevis för detta utan även byggnader, monument med mera. Viljan att påverka vad som räknas som historia är någonting som de som skapar handlingar och lämnar in arkiv troligtvis har en, i alla fall omedveten, strävan efter.

Den brittiske sociologen Anthony Giddens talar i *Modernity and self-identity* om ”the self” om att vi som människor inte är vad vi är utan vad vi blir, alltså det vi själva gör oss till (Giddens 1991:75). I *Contemporary collecting - objects, practices and the fate of things* skriver den amerikanske forskaren Vechinski att samlaren blir som en representation av sitt förlängda jag, ”one’s extended self” (Vechinski 2013:20). En annan forskare som talar om självhävdelse och att samlingen står för en representation av den du är eller vill vara är Sue McKemmish som talar om samlandet av dokument som ett sätt av ”witnessing” på flera olika nivåer. Hennes begrepp witnessing kan översättas med ”bevittna” men jag kommer att använda det engelska uttrycket i den fortsatta texten. För oss själva betyder det kanske i första hand att vi memorialiserar våra liv och visar vilka vi är och vad vi står för med dokumentens hjälp (McKemmish 1996:175). Det man bevittnar blir på så sätt också ett bevis på vem personen som skapat samlingen är eller vill vara. McKemmish förespråkar att personarkivets kapacitet till att faktiskt kunna ”bevittna” ett liv är i direkt samband med hur vi skapar dokumenten, organiserar de och bevarar de. Människan har ett behov av att kunna identifiera sig med någon eller någonting för att känna sig tillfredsställd och få en bekräftelse på att vara en del av någonting större. Identitet berör vem du är och vem du vill vara och i vissa fall blir ting, eller i detta fall handlingar, identitetsskapande för oss på så sätt att vi förknippar oss själva och vår personlighet med dem och vi använder dem på ett sätt som gynnar oss själva, till exempel placerar dem i ett arkiv (Gunnemark 2004:110ff).

3.2 Bourdieus tankar om finkultur

Den franske forskaren och sociologen Pierre Bourdieu menar med begreppet finkultur den kultur som är starkt kopplad till de makthierarkier som existerar i samhället alltså de handlingar, yrken, människor med mera som enligt våra samhällsmått mätta anses viktigare på olika sätt. Denna bakomliggande tanke borde rimligtvis påverka vad som släpps in i arkiven på en eller annan nivå. I *Donald Broady: Kulturens fält – Om Pierre Bourdieus sociologi* tar Donald Broady upp Bourdieus tankar om att kunna språk, att ha god smak med mera som någonting som behövs för att nå vidare framgång i livet. Vissa saker framställs som mer lyckade och du i förlängningen anses mer framgångsrik. Konstnärer och forskare är några av de yrkeskategorier som tas upp som exempel på de som antagligen ser sig själva som drivna av kultur och passion och känner sig unika och speciella. Vissa yrken är erkänt "finare" i vårt samhälle än andra även om vi personligen kanske inte håller med om detta. Opera anses till exempel stå ett snäpp högre upp på "kulturtrappan" än barnteater även om du kanske personligen föredrar barnteater. Bourdieu talar också om ett slags erkännande, *reconnaissance*, som utbildningssystemet har och återskapar. Detta erkännande bygger upp bilder av hur världen fungerar och sätter människor i olika fack och bidrar till ett maktförhållande som är i ständig förnyelse. Detta system håller vissa innanför och andra utanför likt ett kastsystem (Bourdieu 1977 se <http://people.dsv.su.se/~jpalme/society/pierre.html> 1988). De som är verksamma inom denna finkultur, som är starkt kopplad till status, borde kanske också ha större benägenhet att söka sig till arkiven och anse att deras samlingar hör hemma där.

Broady utgår från Bourdieus tankar om det så kallade "kulturella kapitalet" där finkultur är ett centralt begrepp som används och bearbetas i ett av hans kändaste verk *Outline of a theory of practice* (1977).

3.3 Foucaults maktteori

Den franske filosofen och idéhistorikern Michel Foucaults maktteori talar om makt som en del av alla relationer och i ständig förändring, det är alltså ingenting som personer antingen har eller inte oavsett utan är någonting de utövar i olika situationer beroende på olika rådande omständigheter (Foucault 1975). Med makt kommer också motstånd och en ständig kamp mellan dessa (Andersen & Kaspersen 2003:391ff). I den brittiske forskaren Pauls Olivers bok *Foucault the key ideas* tolkar han Foucaults idéer och framför att ett samhälle är uppbyggt av en koppling mellan kunskap och makt (Foucault 1975 se Oliver 2010:38). Att lämna sitt material till en arkivinstitution innebär att man skriver in sig själv i historien och därmed sätter sig själva i en maktposition.

3.4 Historiebruk

Existentiellt historiebruk går också att använda som förklaring till samlarbeteendet och arkivbildarnas tankar bakom det. Historiebruk handlar om hur vi som människor på olika sätt använder oss av historien för vår egen gynning och kan appliceras på den kontroll jag antar att personarkivbildarnas önskar ha över historieskrivningen som jag nämnde i stycket ovan. Existentiellt historiebruk rör ofta tanken och viljan av att stärka en mer omfattande sorts identitet, till exempel att enas för att tillsammans vara en del av en händelse eller grupp (Centrum för näringslivshistoria <http://foretagskallan.se>). Det existentiella historiebruket använder vi oss alltså av för att stärka vår identitet och existens vilket informanterna i min

uppsats gör genom att placera sitt material på arkivet och därmed också sig själva i historian. En stor del av detta handlar om att personer vill återskapa världen med de ingredienser som de själva anser passar bäst. Existentiellt historiebruk bottenar alltså kort i att människor vill minnas (eller glömma) med hjälp av olika handlingar (Karlsson & Zander 2008:59). Forskaren Peter Haldén för ett resonemang angående kulturarvet som någonting vi människor kan samlas kring eller skiljas åt över. Med enkelhet kan historian alltså användas både för att finna gemenskap såväl som utanförskap vilket existentiellt historiebruk i allra högsta grad handlar om (Riksutställningar Swedish exhibition agency <https://www.riksutstallningar.se>).

3.5 Bevarande som “alltid positivt”

Arkivarien och arkivet som institution i sig är samlare och att bevarandet anses vara att föredra framför gallring i många fall är en tanke som jag anser att många inom både inom yrket och personarkivbildarna delar. Jag anser det oerhört viktigt att förstå varför bevarandetanken är så central.

Grass (1989) påstod att reglerna inte är lika strikta när det gäller personarkiv vilket kanske i detta fall leder till tanken att ingenting egentligen ”behöver” slängas. Men samlandet i sig kan också vara ohälsosamt och kan ha flertalet konsekvenser i en människas liv. Den generella tanken är kanske däremot att det är kvantiteten och inte vad som sparas i sig som bestämmer om samlandet är ohälsosamt eller ej. Reine Rydén, historiker och arkivarie, menar på att vad som sparas är beroende av många olika faktorer. Detta kan betraktas utifrån ett institutionellt perspektiv då personarkivbildaren framförallt sparar det som berör arkivbildaren i sig och dennes beslut. Om sparandet istället betraktas utifrån ett samhällsperspektiv så sparas de handlingar som kan tänkas gynna samhället i så stor omfattning som möjligt. Institutionellt- och samhällsperspektiv behöver inte vara varandra uteslutande men när det gäller personarkiven är det kanske snarare det institutionella perspektivet som ligger till grund även om arkivbildarna förmodligen hoppas på att deras samlingar skulle kunna vara av samhällsintresse någon gång i framtiden (Rydén 2013:1f). Jag kommer som sagt inte gå in på vilket material som existerar i arkiven i denna uppsats men ställa frågor till mina informanter angående tillägg och bortplock med utgångspunkten att det möjligen tar emot att slänga egenskapat material. Denna sista teori är mer en tanke som jag har och som jag tror att många, både inom och utanför yrket delar med mig: det är bättre att bevara än att slänga material. Det tar emot för oss att göra oss av med handlingar som vi inte kan vara helt säkra på att vi inte behöver vid ett senare skede. Gallrandet betraktas möjligen som en mer aktiv handling än att spara handlingar.

Mina teorier som jag kommer använda mig av under analyserandet av mitt material handlar mestadels av viljan att hävda och stärka sin identitet på olika sätt. I stort berör alltså de teoretiska perspektiv jag använt mig av om makt, identitetsskapande, bekräftelse och behov av olika slag.

4 Metod och material

I detta kapitel presenterar jag bland annat den metod jag har använt mig av och de materialavgränsningar jag har gjort under arbetet med denna uppsats. Inom kvalitativa studier är det aldrig mängden informanter eller antal genomförda intervjuer som står i centrum, det är de mjuka värdena, alltså kvaliteten som är viktig, inte kvantiteten (Kaijers & Öhlander 2011:30). Jag valde att använda mig av frågelista som metod som kommer presenteras mer detaljerat nedan. Att "endast" använda mig av frågelista kändes nödvändigt då arbetsbördan snabbt visade sig stor. Det jag har utfört kan också kategoriseras som Oral history- inspirerad undersökning då den främst lägger fokus på att belysa olika delar av informanternas liv. Detta stämmer bra överens då det endast är samlandet och överlämnandet i sig som frågas om men informanterna får fritt berätta och bestämma vad de anser passar in i deras svar och inte. Det är också, på grund av detta, ett slags självupplevt tillbakablickande i intervjuform fast över mail (Arvidsson 2007:8, 11 och 25). Jag använde mig av kvalitativa metoder för att, som forskarna Ahrne och Svensson menar, detta är ett bra sätt att förklara och förstå en process som skett, oftast under en lång period, i informantens liv (Ahrne & Svensson 2015:14).

4.1 Informanterna

Att hitta informanter som skapat arkiv och som mätte upp till mina krav; att de främst sparat sina egna handlingar, visade sig vara svårt då de allra flesta som lämnar in handlingar till arkiven är efterlevande som lämnar in å sina nära och käras vägnar. Många visade sig också vara av sviktande hälsa vilket ytterligare smalnade av antalet informanter.

Jag började med att ta kontakt med Folkliivsarkivet men fick snabbt, på grund av ovanstående skäl, bredda min sökning till alla arkiv i Sverige jag kunde hitta kontaktppgifter till. En hjälpsam hemsida var Folkrorelsernas arkivförbunds där många av de arkiv i Sverige som huserar personarkiv finns samlade (Folkrorelsernas arkivförbund <http://www.faf.nu>). Därefter skickade jag ut en presentation av mig själv och ämnet jag planerade att behandla. Resultatet blev, efter att jag hade varit i kontakt med ett drygt 30-tal arkiv, åtta informanter som tillsammans representerar fem institutioner: ett folkliivsarkiv, ett föreningsarkiv, ett regionmuseum, ett folkminnesarkiv och ett forskningsbibliotek. Informanterna togs kontakt med via arkivarierna i några av fallen medan jag i andra fall fick mejladresser direkt av arkivarien så att jag på eget bevåg kunde kontakta personarkivbildarna. Arkivarierna har i sig varit väldigt hjälpsamma och tipsat både om andra arkiv och arkivarier som möjligen skulle ha både information om ämnet och eventuella informanter som kunde ställa upp. Många arkivarier har inte bara haft kunskap utan också varit väldigt positiva till mitt val av ämne.

Informanterna som jag har varit i kontakt med bor spritt i Sverige, en till och med i England, men alla har överlämnat sina handlingar till arkiv runt om i Sverige. I vissa fall, när jag har missförstått svaren jag fått, vilket tyvärr är en av svagheterna med frågelistan som metod, skickade jag följdfrågor i syfte om att de skulle förtydliga sina svar. Följdfrågorna var personliga och varierade från informant till informant beroende på vad informanterna svarat och vad jag undrade över.

Informanterna består av mest "okända" personarkivbildare men även av ett par stycken som i vissa kretsar är bekanta. Hur länge informanterna varit verksamma etcetera skiljer sig otroligt

mycket åt och kommer presenteras närmre i analysen. Urvalet har endast gjorts på det sätt att jag har tagit de informanter som jag lyckats få kontakt med först.

4.1.1 Den “perfekta” informanten

Eftersom man som forskare aldrig kan vara säker på vilka frågor informanterna kommer välja att svara på och än mindre hur utförligt de kommer svara på dem så är det svårt att veta hur många informanter som behövs för en undersökning som denna. I den norske psykologen Steinar Kvales och den danske psykologen Svend Brinkmanns bok *Den kvalitativa forskningsintervjun* menar de på att det behövs tillräckligt många för att kunna generalisera materialet som produceras (Kvale & Brinkmann 2009:156). Även om ingen drivkraft är exakt den andra lik anser jag mig trots detta ha goda belägg för att kunna urskilja mönster och tendenser bland informanternas svar.

Det går inte med grund att hävda att det finns intervjupersoner som är bättre än andra i detta fall då jag inte tror att personarkivbildaren har fler och bättre grundade åsikter ju längre de har samlat eller för att de av en eller annan anledning skulle ge utförligare svar. Däremot håller jag med forskaren Kvale i att samarbetsvillig är en egenskap som bidrar till att undersökningen rimligtvis borde bli mer framgångsrik (Kvale & Brinkmann 2009:207). Arkivarien Carola Ekrem menar också att den som känner till arbetet och analyserandet av en frågelista vet att helheten byggs upp av både långa, korta samt bra och sämre formulerade svar vilket är en åsikt jag håller med om helt och hållet (Ekrem 2005:45). I fall som mitt och liknande blir informanterna experter och som forskaren Kvale framför, har de här valts för sina specialkunskap inom ett visst ämne, i detta fall bildandet av personarkiv (Kvale & Brinkmann 2009:129). Därför anser jag att alla svar jag får, korta som långa, är av värde för att förstå detta komplexa fenomen som är uppkomsten och den fortsatta existensen av ett personarkiv.

4.2 Materialets begränsningar och urval

Jag har insett att litteraturen som rör drivkrafter för samlande och överlämnande av personarkiv som finns att tillgå är något begränsad. Mycket litteratur handlar istället om museers samlande eller personer som samlar på artefakter snarare än handlingar. Jag antar däremot att tankarna och drivkrafterna är liknande oavsett om artefakter eller dokument är subjekt för passionen.

Under ungefär en månads tid skickade jag e-post till olika arkiv runt i Sverige. Tyvärr, på grund av tidsbrist, fick sökandet av informanterna tillslut avstanna för att påbörja arbetet med analysen.

Min frågelista är uppbyggd av 17 frågor och en 18:e fråga som tyvärr föll bort på hälften av mina informanternas frågelista. Denna fråga rörde hurvida informanterna ansåg att samlande och överlämnande kunde påverka dem negativt på något vis, vilket givetvis hade varit intressant om alla informanterna fått en chans att svara på.

4.3 Frågelistan som insamlingsmetod

Då syftet med denna uppsats är att förstå drivkrafterna bakom personarkivens existens anser jag att frågelista är ett bra metodologiskt angreppssätt att använda för att nå de bakomliggande orsakerna. Jag använde mig av email för att nå ut till informanterna och kommunicera med dem för att inte avståndet mellan oss skulle begränsa insamlingen av material. Några av informanterna frågade om jag hellre hade velat träffa dem och utföra en intervju hemma hos dem men jag ansåg det viktigt att vara konsekvent med sättet jag bibehöll kommunikationen med mina informanter. Möjligen hade intervjuer genererat mer material än frågelista men jag anser att det, trots detta, finns en anledning att låta informanterna fritt välja vad och hur mycket de vill svara på respektive frågor.

Frågelistan som metod är ett intressant sätt att jobba med material och informanter på och det finns en hel del fördelar med detta metodologiska tillvägagångssätt. I *Frågelistan som källa och metod* talar arkivarierna Charlotte Hagström och finska Lena Marander-Eklund i sin artikel *Att arbeta med frågelistor - en introduktion* om att med hjälp av frågelistan så kan "minnen, erfarenheter och värderingar berättas om i löpande text" (Hagström & Marander-Eklund 2005:9). Nordiska museet beskriver på sin hemsida om denna insamlingsverksamhet som att det bottnar i att arkiven ville dokumentera allmogekulturen som höll på att dö ut (Nordiska museets hemsida www.nordiskamuseet.se), nu förtiden handlar det däremot snarare om att nå de personliga åsikterna hos den enskilda människan. Folklivsarkivet i Lund skickar fortfarande ut frågelistor med olika teman till sina "meddelare" som de kallar det.

Frågorna i en frågelista är oftast inte gjorda för att svaras ja eller nej på eftersom den inte är ämnad för att ställa svaren mot varandra som i en klassisk enkät (Bolstad Skjelbred 2005:83). Målet med frågelistan är snarare att den ska bidra med en djupare förståelse både för hur informanterna tänker och för temat den berör (Hagström & Marander-Eklund 2005:18). Här får informanterna chansen att mer fritt uttrycka sig och sina tankar utifrån en satt mall och metoden genererar mycket material på ett snabbt och smidigt sätt (Nylund Skog 2005:149 & Hagström & Marander-Eklund 2005:16).

En svaghet med att använda frågelista som metod kan vara att det är lätt att anta att vi som varit i kontakt med informanterna tror oss förstå vad de menar och därför drar egna slutsatser utifrån vad som sägs (och inte sägs) (Backman, Gardelli et al 201:86). Det finns också att en risk att informanterna kan svaret men av en eller annan anledning inte vill berätta eller att de tvärtom gärna vill berätta men att de inte har kunskapen, inte kommer ihåg och efterkonstruerar. En uppenbar styrka är, som jag nämnde ovan, att jag med hjälp av frågelistan får en chans att gå djupare in på passionen bakom och vad beståndsdelarna av denna består av. Ett av de problem som de som utför intervjuer ofta ställs inför är kanske inte ett problem i detta fall: att personen som utför intervjun på ett eller annat sätt måste locka informanterna och försöka få dem intresserade av det som jag som intervjuare är intresserad av att få ut av frågelistan (Alvesson & Sköldberg 2008:40 & 87). I detta fall är informanterna som sagt redan intresserade och engagerade. Det som jag antagligen har missat i och med att jag använder mig av denna metod är bredd. Detta har nog däremot mer att göra med ämnet jag valt i sig eftersom det inte finns obegränsat antal personarkivbildare som stämmer in på de kriterier jag har satt. Eventuella svagheter med de avgränsningar jag gjort är att mitt resultat och mina informanter givetvis inte är representativa för vad och hur alla personarkivbildare tänker och arbetar.

Jag använde, i mitt tycke, inte ett stort antal känsliga frågor till mina informanter men jag anser ändå att det är god idé att använda frågelista som metod så att informanterna i lugn och

ro får fundera på den respons de önskar ge frågorna vilket i sig borde vara ett steg i rätt riktning när det kommer till bekvämligheten i situationen. En känslig fråga i detta sammanhang hade till exempel kunnat vara om jag frågat dem rakt ut om det har hänt någonting tragiskt i deras liv som har lett till att deras samlande uppkom. En av informanterna berättade själv om en sådan händelse, men att fråga om det uttalat antar jag hade kunnat göra vissa informanter obekväma. Jag ämnar även hitta specifika tankar i min undersökning vilket liknas vid idiografisk forskning där det handlar om att försöka urskilja unika drag som kan karaktärisera relationer och tid (Eggeby 1999:21).

Det finns olika sorters frågelistor, den jag använder mig av är en så kallad riktad frågelistas vilket betyder att frågelistans frågor riktas direkt mot personer som är oerhört kunniga inom ämnet i fråga (Hagström & Marander-Eklund 2005:20).

4.3.1 Frågelistans struktur

Det är viktigt att frågorna är formulerade på ett sätt så att informanterna känner sig så bekväma som möjligt och inte känner att de måste censurera sina tankar. Min frågelistas är uppbyggd av 17 frågor (och en 18:nde fråga som tyvärr föll bort på hälften av mina informanterns frågelistas). Frågorna baseras på mina centrala frågeställningar och inleds med uppvärmningsfrågor (såsom ålder och yrke) för att sedan övergå till bredare frågor (angående när sparande och överlämnande uppstått och hur drivkrafterna bakom detta ser ut, hur de sorterat sitt material och om de till exempel gör några tillägg) och avslutas med de smalare frågor som kanske kan upplevas som känsligare för informanten (som exempelvis vad de är stolta över i sitt material, hur arkiv och samlande har påverkat deras liv och om de missionerar för sitt eget material). Jag ville att både upplevelser, åsikter, erfarenheter och känslor som informanten har skulle kunna täckas av frågorna jag ställde (Se bilaga ”Frågelista”). Frågorna jag har ställt är kopplade till mina frågeställningar och teorier och frågelistan utgår från mina kunskapsmål och är anpassade till mitt syfte.

Jag har funderat mycket på hur jag ska formulera frågorna och kom snabbt fram till att jag inte skulle ställa frågor som leder informanterna i olika riktningar eller föreslå ord och känslor för dem att använda som de själva kanske inte nödvändigtvis hade använt annars. Jag har därför formulerat frågorna så enkelt som möjligt och försökt undvika negationer och ledande frågor för att underlätta både för informanterna och för mig i analyserandet av svaren. På en fråga ger jag däremot exempel på hur informanten betraktar sitt material: om det kan ses som en livshistorisk spegling, om det rör deras yrke eller någonting helt annat. Anledningen till varför jag gjorde såhär på just denna fråga var för att det kändes som att den annars lätt skulle kunna missförstås.

I *Frågelistan som källa och metod* framhåller Hagström & Marander-Eklund att “som man ropar får man svar” vilket med enkelhet kan konstateras vara en svaghet för denna sorts metod. Jag antar att de med detta menar att frågorna måste begrundas noga för att undvika ledande frågor (Hagström & Marander-Eklund 2005:23). Svaren kan skilja sig åt beroende på bland annat om informanterna är partiska av en eller annan anledning och om hur lång tid som gått mellan samlandet och överlämnandet. Att använda mig av frågelistas kändes trots detta övervägande positivt då svaren kommer från en uppdaterad och direkt källa och förklaras av upphovsmannen själv som Backman, Gardelli Teodor et.al talar om (Backman, Gardelli et.al 2012:113ff & 121). Här talar de i för sig om intervjuer men detta går också i mitt tycke att applicera på frågelistas som metod.

Listan tar inte lång tid att svara på, om informanten inte självmant vill svara utförligare. Anledningen till att jag valde att hålla frågelistan kort är för att jag vill att intresset hos informanterna ska hållas vid liv även om de antagligen redan från början har ett grundintresse för ämnet och ett egenintresse i att svara på denna lista. En sak som jag tror är lätt att se förbi när frågelistorna utförs är att även om informanterna är intresserade av ämnet i sig så har de möjligen någonting att säga om hur frågelistan är strukturerad och omfånget på denna. En av informanternas spontana reaktion när jag skickade mejlet med bifogad frågelistan var: "Äntligen en kort frågelistan!" medan en annan informant menade på att det var otroligt kul att svara på mina "intressanta frågor". Frågelistan skickades ut och besvarades mellan 17/2-14/3-2016.

4.4 Bearbetning av det insamlade materialet

Jag har ett hermeneutiskt angreppssätt då jag låter min förståelse växa fram efter hand som materialinsamlandet och analyserandet av detta görs. Tolkningen och förståelsen av materialet går alltså likt en spiral under analyserandets gång (Backman, Gardelli et al. 2102:326). Jag antar också ett abduktivt förhållningssätt då jag dels utgår från att se på materialet för att därefter bilda mig en uppfattning om det men även har en del hypoteser som jag kommer pröva mot de svar jag får: att personarkivet är tänkt att spegla den arkivbildaren är eller vill vara samt att en tanke om odödlighet står i centrum för drivkrafterna. Då jag inte söker någon sanning i denna uppsats utan endast uppfattningar och förståelse för fenomenet och arkivbildarna, använder jag mig av ett reflexivt förhållningssätt som innebär att jag under uppsatsens gång hela tiden försöker vara medveten om att min förförståelse och bakgrund påverkar hur jag tolkar informanternas svar (Alvesson & Sköldberg 2008:486). Jag anser att det enda som går att nå är tolkningar och inte sanningar, som Alvesson & Sköldberg (2008) menar. Ett interpretivistiskt sätt antas med andra ord när jag samlar in och analyserar materialet.

Materialet är på sina ställen en aning svåranalyserat mest på grund av att det mesta jag har läst och använt mig av snarare är tolkningar än rå fakta. Utifrån de block jag delat upp mina frågor i, samt mina frågeställningar har jag letat svar för att förstå de resonemang som förs.

4.5 Etiska perspektiv

Jag är medveten om att det är svårt att komma fram till forskningshållbara argument och generaliseringar inom detta ämne, även om jag hade haft fler informanter i min undersökning, men jag strävar inte i denna uppsats efter ett rätt eller fel svar. Jag är medveten om att jag påverkar resultatet och analysen av materialet beroende på vilka svar jag väljer att ta med. Vissa informanter har jag också ställt följdfrågor till, andra inte. När det kommer till relationen med informanterna är det essentiellt att förstå att även om frågorna kanske inte uppfattas som känsliga i mitt tycke, kan de upplevas som känsliga för personen vars samling och samlande det berör. I detta sammanhang befinner jag mig i en maktposition och måste därför vara försiktig med hur jag konverserar med informanterna för att få dem att känna sig så bekväma som möjligt. Återigen kan jag koppla till begreppet *witnessing* (McKemmish 1996) då informanterna här möjligen ser sig själva som och identifierar sig med sin samling. Samlingen blir en förlängning av dem själva och jag får anta att deras arkiv är någonting många av dem är oerhört stolta över. Jag måste därför hantera både informanterna och behandlandet av mitt insamlade material med respekt. Jag kan inte i detta sammanhang påstå att jag förstår hur informanterna känner eller vad de tänker, däremot kan jag redovisa för hur

informanterna verkar förhålla sig till olika saker och analysera deras svar utifrån vad jag tycker mig se.

Det är viktigt att överväga de eventuella konsekvenser mitt arbete kan få för informanterna både under skrivandets gång och efter det att uppsatsen är klar. Deras samlande, åsikter eller material kan exempelvis komma att bli betraktat på ett sätt som informanterna inte anser önskvärt av de som läser uppsatsen eller av mig som behandlar och presenterar deras svar. Ytterligare en risk är att informanternas inställning till sin egen process förändras under tiden eller efter att kommunikationen med mig är avslutad. Detta kan i förlängningen leda till både positiva och negativa konsekvenser för hur de framöver till exempel gallrar i sina samlingar. Kanske blir de mer engagerade? Kanske märker de att de inte är bekväma med att bli utfrågade och håller medvetet inne på information?

Att skydda identiteterna ansåg jag först kanske inte behövdes då deras material redan ligger ute på arkiven och jag antog att de vill att deras samling ska uppmärksammas så mycket som möjligt, men efter att ha varit i kontakt med informanterna stod det klart att mångas personarkiv inte är tillgängliga för alla. På grund av detta kändes det säkrast att hålla identiteterna helt skyddade så att informanterna kunde prata fritt om vad de ansåg angående samlande och överlämnande och så att så lite som möjligt hindrade dem från att svara ärligt och utförligt på frågorna. Jag har däremot valt att presentera både ungefärlig ålder och vad informanterna har jobbat som eftersom jag anser att denna fakta är högtintressant i sammanhanget vad det gäller det samlande och överlämnande, men inte så uttömmande att deras identiteter offentliggörs.

Att inte forska vidare i detta ämne anser jag hade kostat samhället på så sätt att ny och bredare kunskap går förlorad. Samhället kan med andra ord tjäna mycket på att omfamna forskning på personarkiv. Jag vill här vara noga med att påpeka att dessa informanter inte kan representera personarkivbildarna som grupp, alltså deras svar kan inte stå som facit för hur personarkivbildare i Sverige tänker och arbetar och varken de eller jag kan hoppas för mycket på att förändra någon stereotypisk bild av vilka det är som ägnar sig åt samlande och överlämnande. Däremot kanske min arkivvetenskapliga forskning om vad personarkivet betyder och kan vara, kan bidra till att utveckla och bredda plattformen för fler personer att bli intresserade av att börja samla och lämna sitt material till arkiven.

Informanterna har ingen anledning att vara oroliga för vad jag ska göra med materialet eftersom jag redogjort för både vem jag är och vad mitt syfte med uppsatsen är. Jag har också skickat en synopsis till de som velat ha det.

Jag har använt mig av ordet hen för att anonymisera mina informanter men i och med detta osynliggör jag också genusaspekter som annars möjligen kunnat dras utifrån det empiriska materialet. Jag har däremot valt att numrera informanterna så att läsaren själv kan dra kopplingar mellan olika svar de gett och bilda en så heltäckande uppfattning av varje informant som möjligt. Jag har däremot tagit bort all fakta som är så pass transparent så att det direkt kan ledas till en specifik person eller arkiv.

5 Resultat

I detta kapitel framför jag de resultat min undersökning har genererat. Resultaten presenteras sedan mer genomförligt, tolkas och diskuteras i följande kapitel vid namn "Analys av det empiriska materialet" och "Slutdiskussion". På de ställen där det endast står ett frågetecken är det på grund av att informanten i fråga har svarat med ett frågetecken. På de ställen där jag använt hakparantes är för att dölja ett namn, plats etcetera som informanten har skrivit, detta i syfte om att inte avslöja någonting som gör att läsaren kan förstå vem informanten är eller vilket arkiv hen representerar.

Viktigt att poängtera är att det i en undersökning som denna är oundvikligt att glida över på analys av materialet, men i huvudsak kommer analysen i kapitlet efter detta. Sättet jag har valt att presentera mina resultat på är genom att dela upp svaren i de olika frågeställningar som framhölls i början av uppsatsen och här föra in informanternas svar på de frågor jag ställt som kan kopplas till mina frågeställningar. Jag använder mig alltså av svaren på de frågor jag anser bäst har besvarat mina frågeställningar från syftet för att sedan avsluta kapitlet med ett avsnitt som rör andra resultat som informanternas svar har genererat. Jag är medveten om att mina resultat färgas av mina förförståelser och hypoteser som jag utgått ifrån men som jag diskuterade i metod och material stycket försöker jag i så hög grad som möjligt hålla ett reflexivt angreppssätt under analyserandet av mitt material och är väldigt medveten om att den analys jag gör endast är min personliga tolkning av materialet.

Då mina resultat är av otroligt olika karaktär och på grund av att jag är tvungen att tolka in mina egna tankar i det informanternas svarar vill jag inte dra för många förhastade slutsatser och tycka mig se för många likheter eller skillnader som inte är direkt uttalade. Alla informanter har inte svarat på alla frågor medan andra har slagit ihop sina svar på ett par frågor, på grund av detta finns inte åtta individuella svar att finna på alla frågor jag presenterar. Jag har valt att presentera svaren så specifikt som möjligt eftersom jag både vill hitta tendenser men också förstå de individuella uppfattningarna. På grund av detta presenteras många olika och specifika svar i detta kapitel.

Redan innan jag började samla ihop mitt material antog jag att informanternas antagligen skulle vara samarbetsvilliga, men eftersom deras samlingar är någonting som de förmodligen, och med all rätt, är mycket stolta över måste jag vara beredd på att de möjligen har en viss prestigebias när det kommer till hur de bevarar frågorna, ett källkritiskt öga måste därför läggas på både det informanternas säger, svaren som går att finna i litteraturen och resultaten jag kommer fram till.

5.1 Vem kan samlaren vara och vad är viktigt för hen?

Trots att jag valt att hålla mina informanter anonyma anser jag det intressant i detta sammanhang att göra läsaren medveten om hur åldern har sett ut mellan dem och vilka yrken de haft. Hur informanten betraktar sin egen samling och vad hen tror den kan bidra med är ytterligare faktorer som ger en tanke om vad som är väsentligt för personarkivbildaren. Jag anser också att en förståelse över vilket material arkivbildarna själva anser viktigt för arkivet och samhället säger mycket om hur de ser på sin egen roll i förhållande till historien. Med bakgrund av detta har jag använt mig av svaren främst från följande frågor ställda till

informanterna för att kunna besvara ovanstående problemformulering:

- ◆ Hur gammal är du?
- ◆ Vad jobbar/jobbad du med?
- ◆ Vad är du mest stolt över i din samling? Varför?
- ◆ Anser du att dina handlingar kunnat vara av samhällsintresse på ett eller annat sätt? Hur?
- ◆ Anser du att fler borde lämna in till arkiv? Vilka sorts människor och vilket sorts material behövs på arkiven?

Ålder:

60 årsåldern: 1
70 årsåldern: 2
80årsåldern: 4
90årsåldern: 1
(medelålder: 82.25 år)

Yrke:

Civilingenjör: 2
Bland annat översättare: 1
Stadsarkitekt och stadskulturchef: 1
Bland annat inom svenska kyrkan och konditor: 1
Lärare: 1
Har jobbat inom Opera- operett-och vissång: 1
Cirkus/varieté- artist och konstnär: 1

Stoltheten av materialet i samlingen:

Inte särskilt stolt över någonting speciellt: 1
Över att lyckats dokumentera odlingsarvet: 1
Ansåg att det mesta vara viktigt: 1
Över att hen lyckats få ordning på sina handlingar: 1
Över att samlingen eventuellt kan glädja någon: 1
Över att hens material är underlag till flertalet böcker och artiklar: 1

Eventuell samhällsnytta i samlingen:

Kan eventuellt vara av något värde: 6
Är antagligen bara av intresse för hens egen släkt: 1

Om fler borde lämna in sina samlingar på arkiv:

Ja: 7
?: 1

Vilket material som i så fall borde finnas mer av arkiven:

I princip vad som helst: 5 (varav en hade krav på överlämnaren och önskade att det inte bara skulle vara "stora män")
Material som liknade deras eget: 2

Vad går att utläsa utifrån ovanstående svar när det gäller vem personarkivbildaren kan vara och vad som är viktigt för hen? Personarkivbildaren är i min undersökning en äldre person med bakgrund inom allt från det som Bourdieu skulle kalla finkultur till yrken som kanske inte skulle kunna klassas att ha lika hög status. Tolkningsföreträdet som jag tog upp i

teoristycket är tydligt här då vissa av dem anser att det som liknar deras eget material borde få mer plats. De flesta hävdar däremot att fler överhuvudtaget borde lämna in till arkiv utan specifika krav på bildaren. De allra flesta anser att deras samling kan vara av nytta för samhället i någon grad. Flertalet informanter är också stolta över sin samling på någon nivå, antingen av organiserandet av denna, materialet i sig eller att den eventuellt kan bidra till någon nytta i framtiden. En av informanterna är stolt över att hens material är underlag till många böcker och artiklar, denna stolthet är ett tydligt tecken på att denne vill skriva in sig själv i historien och är nöjd över att hen på detta vis har gjort det. Teorin om bevarandet som alltid positivt kan också anas då de allra flesta anser att arkiven är i behov av mer information överlag.

5.2 Vad är drivkrafterna bakom det privata samlandet?

För att få reda på vilka drivkrafter som ligger bakom personarkivet ansåg jag det väsentligt att fråga informanterna vad som var startskottet till deras samlande och överlämnande. Jag vill också veta hur de själva betraktar sitt material. Jag har därför framförallt utgått från följande frågor i hopp om att besvara frågan som titeln lyder:

- ❖ Vad fick dig att börja spara/välja bort att kasta?
- ❖ Vad fick dig att vilja donera dessa handlingar till eftervärlden?
- ❖ Har materialet mest att göra med ditt yrke, kan det ses som en slags livshistorisk spegling eller någonting annat?

Anledning till samlandet:

Inspirerad av sitt jobb och de handlingar detta genererade: 1

Inspirerad av sin far: 1

Ville dokumentera vad hen varit med om: 2

På grund av känslökäl och bidra till nytta för andra: 1

Bidra till den lokala kulturutvecklingen: 1

Svarade att man som inbiten samlare helt enkelt inte kastar: 1

Sparade vad hen varit med om med mål att få ordning på det: 1

Anledning till överlämnandet:

Bevara arvet av sitt yrke: 1

Inspirerad av arkivarie: 1

För att inte bli bortglömd: 2

I hopp om att det ska bli användbart för allmänheten på ett eller annat sätt: 3

För att släkten gjort det sedan länge: 1

Om materialet kan ses som en livshistorisk spegling/handlar om yrket eller annat:

Livshistorisk spegling: 6

Dokumentation av släkten: 1

Livshistorisk spegling men till stor del hens yrken: 1

Drivkrafterna skiljer sig uppenbarligen otroligt mycket åt mellan informanterna. Endast en informant poängterade att hen ville bidra med nytta till samhället medan det i föregående avsnitt är tydligt att de flesta informanter hoppades på att deras material skulle kunna vara av någon nytta i framtiden. Hälften av informanterna skriver uttalat att de började samla för att de var intresserade av att dokumentera sitt liv för ett eller annat skäl. Här kan vi återkoppla till

begreppet witnessing (McKemmish 1996) då informanterna väljer ut handlingar som tillsammans får berätta historien om deras liv och vad de varit med om och på så sätt representera de som personer. En informant menar på att en inbiten samlare inte slänger vilket är en intressant synpunkt som kan kopplas till tanken om att bevarandet alltid är att föredra. Centralt för drivkrafterna verkar däremot vara odödlighetskänslan, både när det kommer till dem som bygger vidare på sitt släktarkiv, viljan att inte bli bortglömd som två informanter skriver samt att en sjukdom triggade samlandet och överlämnandet som en informant menar på. Att bli inspirerad till samlande och överlämnande, antingen av arkivarie, jobb eller släkting verkar vara någonting som också är relativt vanligt bland mina informanter.

5.3 Vill personarkivbildaren vara så synlig som möjligt?

De frågor jag ställt informanterna som jag främst använder för att besvara denna fråga är sådana som rör hur och vad de missionerar för och hur de sagt att deras material får användas på. Dessa två frågor anser jag bra besvarar hur mycket informanterna vill att materialet ska uppmärksammas. Även sortering, tillägg och borttagning av material är intressant i detta fall då det sätt som personarkivbildaren väljer att organisera sitt material på är direkt kopplat till hur sökbart materialet blir i efterhand. Frågorna jag ställde informanterna var:

- ❖ Missionerar du för ditt material?
- ❖ Vilka villkor har du gett arkivet för användandet av ditt material?
- ❖ Gör du tillägg/tar bort material i efterhand till det som redan lämnats in?
- ❖ Har du sorterat materialet på något speciellt sätt?

Missionerandet:

Endast för bekanta: 2

För att folk ska kasta mindre: 1

I hög grad tidigare: 2

För arkivet i sig och vad som man kan finna där: 1

I hög grad fortfarande: 1

För att inte spara så mycket: 1

Villkoren för användning på materialet:

Inte ställt några villkor överhuvudtaget på användningen av deras material och uttryckte att de litar på arkiven: 2

Materialet fick användas om källa angavs: 2

Endast var tillgängligt för hens släkt och forskare: 1

Bara till hands för en speciell släktförenings medlemmar och för forskning: 1

Större användning får ske efter 2036: 1

Handlingarna får endast betraktas på plats men får kopieras: 1

Tillägg eller borttagning av material:

Lägger till: 3 (varav en skrev att hen inte kan tänka sig att ta bort överhuvudtaget)

Både och: 1

Varken eller: 2

Lämnar till forskare med önskan att de kompletterar: 1

Tror att hen kommer lämna in mer senare: 1

Sorteringen av materialet:

Kronologiskt: 4

Någorlunda kronologiskt med inslag av andra sätt att sortera på: 2

Noggranna kategorier: 1

Det finns stolthet i litet som smått, samt sorterandet och samlandet i sig. Missionering sker i olika former och under olika stadier av informanternas liv, ingen svarade däremot att de inte vid något tillfälle har missionerat. Sorteringen handlar, som jag nämnt tidigare, om hur mycket personarkivbildaren vill synas och hur sökbart de gör materialet för användaren. En informant sätter stolthet i att materialet är mycket välsorterat men om det också är för att hen anser att materialet blir lättare att navigera i är oklart. Fler informanter lägger till material än tar bort, kanske för att få ett större material för allmänheten att betrakta. Teorin om att hellre bevara än att gallra är i detta sammanhang tydlig. Trots att många informanter lägger till material har flera av dem också stora krav på användandet av materialet i sig och vill inte att vem som helst ska få använda sig av det. Ingen informant tar bara bort material. Vissa informanter litar helt på arkivarierna när det gäller användningen av materialet medan andra har samlingen öppen men vill bli källangivna när materialet används. I och med att informanterna både kan bestämma vilka som får använda materialet och se till att få erkännande om materialet används kan detta anknytas till teorin om historiebruk och att informanterna både utövar makt och skriver in sig själva i historien ytterligare genom att till exempel bli referenser i ytterligare verk.

5.4 Övriga resultat

De resterande frågor som jag har ställt till mina informanter är:

- ❖ Hur gammal var du när du började spara på personliga dokument?
- ❖ Hur gammal var du när du första gången lämnade in dessa?
- ❖ Varför hörde du av dig till just det arkivet som handlingarna ligger på nu?
- ❖ Hur har arkiv och samlande/inlämnande påverkat ditt liv?
- ❖ Anser du att det finns någonting negativt/onyttigt med samlande och överlämnande av handlingar?
- ❖ Övriga tankar

Ålder som samlandet påbörjades:

Innan eller vid 10 års-ålder: 4 (varav en av dessa benämnde det som "barnaåren")

Runt 20 års-åldern: 4

Ålder vid första överlämnande till arkiv:

30 års-åldern: 1

55-75 år: 3

80 år och uppåt: 3

Visste inte: 1

Varför de hörde av sig till just det arkiv som handlingarna nu ligger på:

Släkten hade lämnat in där innan: 1

Uppmaning i radion: 1

Släkten bor i närheten av det arkivet: 1

Arkivet tog initiativet: 1

Några arkiv sågs som naturliga arbetspartners: 1
Hen pluggade i denna stad förr: 1
Tyckte det var viktigt att just de som bodde i den staden fick ta del av samlingen: 1

Hur samlande och överlämnande har påverkat livet:

Tillfredställande: 1
Inte direkt: 1
Meningsfullt att ge efterkommande information om hen: 1
Överlämnandet var en lättnad: 1
Har varit ett stort intresse hela livet och upptagit mycket tid: 1
?: 1

Huruvida det finns någonting onyttigt eller negativt när det kommer till samlande och överlämnande? (tyvärr föll frågan bort till hälften av informanterna jag hade):

Nej, så länge man inte "avslöjar" något olämpligt eller lämnar ut någon utomstående person: 1
Definitivt inte: 1
Om volymerna blir för stora: 1
Det tar tid och man bekymrar sig över materialets fortsatta värde: 1

Samtliga informanters samlande har påbörjats när de var, vad jag skulle benämna som, barn eller unga vuxna. Överlämnandet har däremot skilt sig åt mer men de allra flesta var i medelåldern eller uppåt. När det kommer till varför de har lämnat in till just det arkiv som samlingen nu ligger på är det ingen av informanterna som uttrycker att de har försökt överlämna sin samling någon annanstans först, det verkar alltså som att arkiven tagit emot handlingarna i samtliga fall när informanterna har kontaktat dem. Hälften av informanterna uttrycker positiva känslor när det kommer till hur samlande och överlämnande har påverkat deras liv och hälften av de jag frågade om de ansåg att det fanns någonting nyttigt med samlande och överlämnande, ansåg att det inte fanns det. Teorin om att bevarande anses bättre visar sig i de fall där informanterna inte kan se någonting som negativt överhuvudtaget med samlandet och överlämnandet medan en informant menar på att samlandet kan vara negativt och onyttigt om volymerna av material blir ohanterliga.

6 Analys av det empiriska materialet

I detta kapitel framför jag analysen av mitt empiriska material. Jag har valt att utföra analyserandet av materialet med hjälp av att kategorisera frågorna, svaren och litteraturen i olika delar som jag kunnat urskilja och som kan kopplas till mina frågeställningar. Då jag både letar efter svar som liknar varandra och de uppfattningar som skiljer sig åt anser jag det mer lättöverskådligt att presentera materialet på detta vis än om jag istället skulle presentera varje informant för sig. De svar jag anser sticka ut presenteras som citat medan jag på andra ställen snarare försöker hitta övergripande resonemang i de tankar som uttrycks. Mina svar tolkar jag utefter de grundtankar och teorier jag presenterade i tidigare kapitel.

Jag vill ta reda på hur väl mina informanters svar stämmer överens på det forskarna anser samt det jag själv antagit ligger bakom deras beteende. Jag kommer också ha med rubriker som berör hur ringarna sprider sig på vattnet till exempel vad arkivet både som samling och som institution innebär för personarkivbildaren.

Jag har, i arbetandet av analyserande, också fått välja bort vissa svar och visst material vilket givetvis leder till en annan nyans på analysen än jag troligen annars fått. Jag har också utgått från att en passion och stolthet samt en känsla av att vilja odödliggöra sig själv finns att finna hos informanterna. Denna utgångspunkt har med all säkerhet färgat mitt arbete med analysen och hur jag har tolkat svaren.

6.1 Vem är personarkivbildaren och vilka egenskaper kan denna ha?

Att först förstå vem personarkivbildaren kan vara anser jag viktigt i sammanhanget för att sedan bryta ner informanternas svar till vilka drivkrafterna är och vad samlandet i stort bottnar i. Vem är egentligen personarkivbildaren? Hur gammal är hen och vad jobbar hen med? Finns det egenskaper som är gällande för alla de som bär passionen att samla dokument och skapa personarkiv och är passionen lika stark för dem alla? Först och främst kan nämnas att den som donerar eller deponerar ett personarkiv ska vara en person, en grupp eller en institution (Purcell 2015:9). Bortsett från detta verkar det inte finnas många måsten när det gäller vem som får bilda ett personarkiv, varken i litteraturen eller när jag pratat med arkivarier verksamma på olika institutioner i Sverige. Trots att alla till synes verkar vara välkomna i arkiven går inte alla typer av material och alla sorters människor att finna. Men låt oss koncentrera oss på några av dem som skapat sig en plats där, mina informanter.

Vem personarkivbildaren är, är en svår fråga att besvara då spektret är så pass stort, kopplingar dem emellan och generaliseringar kan vara svåra att hitta eftersom, som min analys pekar på, det finns många anledningar för människor att sysselsätta sig med samlande och överlämnande av handlingar.

Åldern på de informanter jag haft kontakt med är hög, från sen 60års ålder upp till 90 år. Detta verkar snarare vara norm än avvikande för personarkivbildare överlag vilket jag snabbt förstod vid kommunicerandet med arkivarier på olika institutioner.

Jag tror inte att det är så lätt som att dela upp alla samlare, eller i detta fall personarkivbildare, i olika kategorier. Varför skulle ett komplicerat beteende kunna förklaras med ett enkelt svar?

Det vore med andra ord naivt att anta ett beteende eller intresse ensamt skulle kunna gruppera människor med så olika erfarenhet och bakgrund. I min slutdiskussion presenterar jag ett förslag till kategorier jag har kunnat urskilja bland mina svar och som personarkivbildare möjligen skulle kunna, men inte tvunget, gå in under.

Eftersom jag antar att en viss mån stolthet för materialet och samlandet i sig står i fokus för samlaren var en av de frågor jag ställde till mina informanter: "Vad är du mest stolt över i ditt material? Varför?" En av informanterna svarade:

Ärligt talat tror jag inte att jag är speciellt stolt över någonting speciellt jag lämnat in. Det handlar om ett liv i två länder, intressen och annat

Informant 3

Här omkullkastas min tes. Citatet vittnar om en ödmjukhet och kanske att samlandet snarare bara "blivit av". En annan informant formulerade sig som följande:

Jag är mycket tillfreds med, att jag i så hög grad har uppmärksammat den folkliga kulturen i samexistens med kulturpåverkad natur. Kulturlandskapet har på senare tid förändrats vad det gäller mångfald och skönhet efterhand som icke minst småbrukarna har tvingats till reträtt. Den dokumentationen av odlingsarvet är jag kanske allra mest stolt över

Informant 4

Ovanstående citat vittnar om den finkultur som jag tidigare nämnt då informanten ser sig själv som driven och som att denne har någonting att tillföra med hjälp av sitt material. I fallet ovan får en allmogeinspirerad tanke stå som ledstjärna det vill säga viljan att bevara landskapet som tidigare var mer utbrett i vårt land. Informanten sätter stolthet i hens bidrag till bevarandet av hur landskapet såg ut förr. Detta är en väldigt mycket mer specifikt yttrad stolthet än informanten som sade:

Svårt att välja. Det mesta är viktigt. Det är roligt att det finns så mycket gamla fotografier bevarade

Informant 5

Det finns också informanter som lyfter stoltheten till en mer övertäckande tanke om vad hen har åstadkommit:

Jag är stolt över att jag lyckades få ordning på alla mina osorterade pappershögar och foton. I samlingen är jag förstuds glad över att mina sångframträdanden och rollkaraktärer finns dokumenterade

Informant 7

Informanten är stolt över samlingen i sig och att hen lyckats dokumentera överhuvudtaget men också, vad jag kan utläsa, det hen har varit med om i sitt liv. Som citatet ovan ger en indikation på och som forskaren och företagsekonomen Karin M Ekström framhåller verkar kreativitet vara en av de egenskaper som samlaren besitter. Vissa tankar känns självklara för mig som intresserad och inläst på ämnet, bland annat det som nämns i *Brokiga samlings bostad* där Ekström nämner att en nyfikenhet och ett passionerat intresse är någonting som är gemensamt för de samlare de träffat (Ekström 2003:200 & 234). Även om detta påstående, eller inget påstående överhuvudtaget, inte stämmer överens på alla mina informanter kan dessa tankar fortfarande bidra till att bilda oss en uppfattning om hur vissa av dem känner och tänker.

I boken *Passionen att samla* menar den brittiska journalisten Caroline Clifton-Mogg att samlaren är av olika karaktär men att personligheten syns i samlingen. En intressant fråga att

ställa oss i detta sammanhang är om passion måste vara en grundpelare i samlandet och vem samlaren i så fall är om inte en likasinnad passionerad individ. Ett viss mått av entusiasm och passion får jag anta bor hos alla samlare, utifrån de tankar jag fått ta del av. Passionen yttrar sig på olika sätt och är sannerligen delvis kopplad till drivkraften medan några av de som samlar på grund av till exempel någon sorts ansvar kanske istället drivs av detta snarare än en renodlad entusiasm för själva samlandet i sig.

6.2 Vem får synas?

Bohman skriver i boken *Att sätta ansikte på samhällen* (2010) att det inte är tvunget att personarkivbildaren behöver vara en "stor person eller stor i sina gärningar" för att få ta plats med sina samlingar och tar olika "misslyckade" presidenter som exempel. Här menar han på att trots att dessa människor är stora och välkända så är de kanske inte i rätt bemärkelse lyckade och hyllade. I samma bok nämns det också att det är framförallt de människor som anses kulturellt skapande som tar plats (Bohman 2010:18 & 168). Kan detta vara någonting som påverkar tanken hos de som skapar samlingar, alltså om de själva anser sig "värda" att synas eller inte? Om föregående argument betraktas utifrån Bourdieus tankar om finkultur talar detta för att vissa människor anser sig besitta mer material och kunskap som är intressant att dela med sig av. Bohman uttrycker att:

...Det finns många svenska statsmän och politiker som skulle kunnat få ett museum i kraft av sin betydelse eller personlighet (Bohman 2010:20f)

Detta leder till en förstärkt bild av att vissa platsar bättre i arkivet än andra. Ytterligare tyngd för detta argument finns att finna då många arkivinstitutioner fortfarande ger sig ut för att uppmuntra vissa personarkivbildare till överlämnande av sitt material. En av informanterna svarade på frågan varför hen valde att överlämna materialet till arkiv:

Till min stora glädje var det Arkivet som tog initiativet...

Informant 4

Glädje beskrivs här som reaktion på att arkivet är intresserade av dennes handlingar. Detta borde sannolikt leda informanten i fråga till att i högre grad anse sitt material värdefullt än de som inte blivit tillfrågade att överlämna sitt material av arkiven. Här kan ytterligare en teoretisk koppling dras: att bevarandet har en tendens att alltid bli betraktat som positivt. I detta fall, på grund av att informanten blivit utvald av arkivet, ser informanten det möjligen som en uppmuntran till att fortsätta samla och kanske i förlängningen till och med svårare att sälla bland sitt material.

För att förstå hur informanterna själva kände angående vilka människor och vilket material som borde få synas i arkiven, frågade jag om de ansåg att fler borde lämna in material på arkiv. En av informanterna svarade kort och gott:

Ja många, inte bara "stora män"

Informant 2

Vittnar informantens citat om att till och med de som redan är placerade på/har placerat sig själva på arkiven är rädda att bli överkörda och förbisedda? Och varför bry sig om vilket annat material som arkiven hyser om personarkivbildaren själv redan fått sin plats? Detta får mig att tro att kanske till och med de som redan samlar och överlämnar handlingar till arkiv anser att vissas historia är mer spännande än andras. Detta kan återkopplas till tankarna om

historiebruk, hur detta utövas och vem som får synas. För att öka min förståelse ytterligare för detta frågade jag också informanterna vilken information de helst vill se i arkivet varpå en informant svarade:

...Jag är av den åsikten att alla bör skriva en biografi, inte kasta bort gamla fotografier och se till att de hamnar på ett ställe där man värderar dem

Informant 3

Av detta svar kan jag argumentera för att denna informant anser att allas historia är lika viktig att lyfta fram, inte bara visst material och vissa människor. Denna informant anser alltså att det inte borde finnas något tolkningsföreträdare bland det material som bevaras på arkiv. En annan informant var av en annan åsikt och svarade på samma fråga:

JA! Gärna med kompletterande nytt material från lokala efterforskare

Informant 8

Att lokala forskare är de som anses bäst lämpade att komplettera materialet vittnar om att informanten anser att dessa förmodligen förstår sig på materialet bäst, vilket kan kopplas till finkulturen och passionen som Bourdieu hävdade att vissa har inneboende hos sig. Informanten fortsätter med:

Har överlämnat material till andra lokala forskare med önskan att de kompletterar och ajourför efterhand

Informant 8

Ovanstående citat talar också om tolkningsföreträdet, det vill säga att vissa vet vad som bör göras och hur det bör göras och därför borde få plattformen att göra detta på. Denna informant anser antagligen att den information hen själv är intresserad av är den som borde få mer plats. Dessutom verkar det som att hen talar för att arkiven inte alltid borde bevaras som de är utan med fördel borde byggas vidare på.

Bohman frågar sig vilka människor som är "värda" att synas och säger att "olika kulturella, ideologiska och ekonomiska bedömningar ligger bakom". Hans tanke är att de som valts ut att få synas säger mycket om samhällets struktur (Bohman 2010:16). Begreppet witnessing (McKemmish 1996) är återigen intressant att koppla till då det kanske i vissa sammanhang handlar om att de handlingar som representerar den bild av samhället som är önskvärd, får synas. När det gäller de personarkiv som arkiven varit ute och aktivt samlat in stämmer detta väldigt bra överens då det finns en risk att insamlandet skapar ett arkiv med selektiv historia. Däremot leder argumenten ovan mig till att tro att om inte alla anser sig värda en plats i arkiven blir resultatet ett lika selektivt arkiv. Jag anser att begreppet "värd" inte är rätt att använda i detta sammanhang då det i förlängningen blir att vissas erfarenheter degraderas och döms ut som mindre viktiga.

Bland informanterna anser alla, utom en som svarade med ett frågetecken, att fler borde lämna in till arkiv. En informant uttrycker sig som följer:

Ja. Det finns säkert mycken värdefull information och dokumentation, som ligger och blir bortglömd. Konstnärer, artister, hantverkare, företagare och inte minst alla livsöden!

Informant 7

Informanten ovan visar tecken på att hen är intresserad av att se både personarkiv som innehåller material från personer som varit verksamma inom finkultur men även från de som

inte varit verksamma inom den. En annan informant beskriver vem hen anser borde få synas på ett väldigt diplomatiskt vis:

Jag tror på värdet av folkets historia och hoppas på att materialet skall användas inom berörda ämnesområden.

Informant 4

Ytterligare en informant poängterar det vardagliga livet och den vanliga människan:

Hade någon nedtecknat min farmors återgivning av så bara en enda dag av hennes liv, hade det varit av oersättligt värde. Varje sådan anteckning skulle med åren fått ökad betydelse. Hon var född 1846 och dog 1934. Tänka sig! En enda dag från morgon till kväll på 1850-talet och sedan under varje decennium av hennes liv! Så enkelt kan man skapa folklig historia.

Informant 4

De som får plats i arkiven bidrar på ett vis, endast med sin existens, till att stärka en bild om vad som är rätt eller fel samt vad som borde eller inte borde få finnas där.

6.3 Personarkivbildarens mål för samlandet

I sin artikel *Möte i museet - små och stora samlare ställer ut* (2007) framför museiintendenten Karin Dern att en "sann" samlare har bland annat en komplett samling som mål (Dern 2007:252). I de flesta av mina informanters fall framgår inte denna tanke som någonting de tänkt över eller är i alla fall inte någonting som framkommer i svaren de ger. Däremot, när jag pratade med en arkivarie berättade hen att de ibland får bidrag för att köpa in handlingar att lägga till deras samlingar då de anser att så kompletta samlingar som möjligt är att föredra. Detta är möjligtvis inte en allmän uppfattning inom arkivprofessionen utan snarare en åsikt som hör till de arkiv och bibliotek som tillhandahåller till exempel specialsamlingar, som i detta fall.

En "sann" samlare, som citatet ovan uttrycker, är ytterligare ett ord jag anser att vi i detta sammanhang borde hålla oss borta från. Det är inte med den inställningen vi får en så mångfacetterad bild av historien som möjligt. Forskarna talar här i för sig återigen i första hand om de som samlar artefakter men detta går att applicera på arkiven också då akten rör samlandet i sig, oavsett om det är artefakter eller handlingar som väljs ut, skapas och bevaras.

Då det står klart att det inte finns specifika riktlinjer på hur ett personarkivs insamlande och organiserande sker eller vilket material det består av kan inte heller ord som äkta och sann appliceras på varken personarkiven eller bildarna av dessa. Jag vill här inte ge några motförslag på vad man istället skulle kunna kalla samlaren eftersom jag genom hela uppsatsen förespråkar att samlaren kan och borde få vara vem som helst, jag vill däremot i denna uppsats, ge ett försök till att hitta sidor som kan säga någonting om just de personarkivbildare som jag har varit i kontakt med.

6.4 Yrken och samlande

Yrket/yrkena vi har och haft spelar olika stor roll i våra liv och vi identifierar oss olika mycket med det vi gör. En av informanterna uttryckte sig som följande på frågan varför hen påbörjade sitt samlande:

Då, när jag var ung och det hände vissa saker antog jag att ett visst material skulle bli intressant en gång i framtiden. Och det stämde. Under mellantiden var jag yrkesverksam och inte inställd på att samla

Informant 2

Här kan jag återkoppla till skillnaden mellan ackumulerande, spara och samla. Sparandet av handlingar kan mycket möjligt ändå ha fortsatt men inte på samma målinriktade sätt som innan och efter hen var yrkesverksam. I journalisten Anders Boströms och fotografen Patrick Degermans bok *En samlare, en story* skriver de att samlandet ofta är knutet till yrket som man är verksam inom (Boström & Degerman 2008:10) men citatet ovan får mig att dra slutsatsen att medan vissa möjligtvis samlar på grund av, och med deras yrke i fokus, så samlar andra inte "aktivt" när de är yrkesverksamma.

Smedberg menar att många av personerna som lämnar in till arkiv är sådana som jobbat med bland annat politik, näringsliv, utbildning, litteratur och konst (Smedberg 2009:8). Detta stämmer bra in på de informanter som svarat på min frågelista som representeras av bland annat föreläsare på universitet, egna företagare, utgivare av böcker och människor aktiva inom kultur på olika sätt bland annat operasångare och cirkus/varieté-artist. Ungefär hälften av mina informanter har jobbat inom det som klassificeras som finkultur men eftersom andra halvan inte har gjort det så kan inte några generaliseringar dras i mitt material när det kommer till vilka som väljer att lämna in sitt material till arkiv.

Jag frågade informanterna hur de betraktade sitt eget personarkiv, om materialet handlade om yrket, kunde ses som en livshistorisk spegling eller någonting annat. De flesta svarade att de skulle beskriva det som en livshistorisk spegling medan en informant verkade få en insikt under tiden hen skrev svaret:

Har ej med yrket att göra är sömmerska i botten, att spara på modeller - mönster kan kanske ha påverkat fast jag inte tänkte på det från början

Informant 1

Yrket verkar ändå påverkat denna informantens samlande mer än denna ursprungligen trodde. I boken *Passionen att samla* citerar författaren Vicente Wolf, en man hon själv benämner som en "ärkesamlare":

En samling säger hur mycket som helst om den som skapat den - ens konstnärlighet och ens kreativitet, hur mycket man har rest och hur mycket man har läst, ifall man har humor eller hänger sig åt någon perversitet och hur lite avseende man fäster vid vad andra människor tycker om en. Den visar vilket sinne för balans och proportioner man har, men mest av allt visar den människan innanför fasaden (Clifton-Mogg 2003:18).

Detta citat kan vara ett av de mest intressanta jag funnit i litteraturen. Alla komponenter som nämns i citatet ovan, konst, humor etcetera är högst subjektiva och även om möjligen många skulle hålla med om att någonting är underhållande eller vackert så är detta ingenting som någonsin kan räknas som sanningar. Jag menar med andra ord på att, även om vi i vissa fall säkerligen kan tycka oss förstå en människa utifrån handlingarna hen sparar, kan vi däremot aldrig vara säkra på att vår uppfattning är korrekt. Citatet kan också kopplas till Bourdieus begrepp finkultur som berör att vissa antar att de har en inneboende passion i sig själv. Att nämna konstnärlighet och kreativitet i detta sammanhang vittnar också att dessa är egenskaper som anses värdefulla att besitta. Att personarkivbildaren är en person inom finkultur är i detta sammanhang ingenting jag kan hävda då mina informanter representerar många olika sorters yrken.

6.5 När föds samlandet och hur överlever det?

I *Passionen att samla* frågar sig Clifton-Mogg om möjligen samlarinstinkten är medfödd (Clifton-Mogg 200:18). Bland informanterna skiljer det sig oerhört hur tidigt de började samla och hur lång tid det sedan dröjde till överlämnandet av handlingarna. Informanterna har eventuellt förstått ordet "samla" på olika sätt, vissa ser det antagligen som att allt de nu har kvar sedan de var yngre är ett samlande medan andra möjligen betraktar det som när de aktivt började samla i syfte om att bilda personarkiv.

Ett av de mest specifika och extrema exemplen är en av informanterna som började spara när hen var 6 år men inte överlämnade sitt material förrän vederbörande var 84 år gammal. Ett par av informanterna var i tioårsåldern vid samlandets början och väntade ca 60 respektive 75 år till överlämnande till arkiv. Anledningen till varför det dröjde så länge har jag inte frågat dem om men en av informanterna sade själv att hen inte förstod syftet i att organisera och överlämna sina handlingar förrän hens ansiktsförslamning. Detta gjorde att hen ville dokumentera sitt liv och bevara historien om den musik hen älskade. Samlandet och överlämnandet har med andra ord olika tydliga startskott i informanternas liv.

Den andra delen av informanterna var i tjugooårsåldern vid samlandets början och för dessa informanter verkade överlämnandet skett vid mer varierande tidpunkt, en lämnade in bara ett par år senare, en väntade över 40 år och en annan knappt 30 år. Ungefär hälften av informanterna visste alltså exakt hur gamla de var när de började samla och hade gjort det i mer än halva sina liv. De övriga informanterna visste inte säkert när samlandet uppkom men kunde koppla det till någon specifik händelse i deras liv och att det borde vara kring den tiden. Clifton-Mogg anser att "en gång samlare, alltid samlare" (Clifton-Mogg 2010:9) vilket är oerhört svårt att avgöra om det stämmer eller inte när det kommer till mina informanter. Bortsett från det uppenbara, att informanterna började samla vid olika åldrar i livet, verkar samlandet för i alla fall informanten som säger att hen inte samlade under tiden hen var yrkesverksam, ha antingen avstannat eller utmynnat i ett ickeaktivt sparande som jag nämnde ovan. Med andra ord måste vi räkna med möjligheten att handlingar har fortsatt att inte slängas men samlandet i sig inte har varit ett uttänkt beteende hos informanten under denna period. Att inte alla kommer ihåg hur gamla de var vid samlandets uppkomst tror jag bottnar mycket i ovanstående argument: att personarkivbildarna antagligen inte funderat över beteendet och att de saker de har haft hemma snarare behållits, alltså sparats som jag talat om tidigare, än aktivt bevarats, som ordet "samla" här innebär. Återigen kan jag koppla detta beteende till teorin om att bevarandet av handlingar alltid är att föredra. Uppenbarligen har däremot det som informanten definierar som samlande varit någonting som har varit värt att senare ta vid:

Jag fortsatte samlandet när jag blivit pensionär och fick hand om en massa släkthistoriska papper. Byggde upp en liten "bank" för mina efterkommande. De är nu i åldern 49-57 år plus barnbarn 12-23 år. Börja samla nu så får du glädje av det senare!

Informant 2

Sparande och samlande, vad vi än väljer att kalla det kan uppenbarligen inledas och återupptas på grund av helt andra anledningar än tanken på att det ska sparas för all framtid:

Mina första sångframträdanden, som det skrevs om i tidningarna, var i början av 50-talet. Tanken, att det i framtiden skulle dokumenteras fanns inte utan sparandet gällde bara mig själv och i viss mån för framtida ansökningar om jobb

Informant 7

Ovanstående informant visste inte exakt hur gammal hen var vid sparandets början, antagligen för att det inte var sparande för förvaring i långvarigt syfte som låg i centrum utan till exempel, som citatet indikerar, anledningar som framtida jobbansökningar snarare var startskottet.

En av informanterna verkar inte behöva mycket sporrning för att fortsätta sitt samlande:

outröttlig att spara personliga dokument, ofta till gagn för min verksamhet

Informant 4

6.6 Drivkrafter

Bland mina informanter finner vi en person som är och har varit mycket delaktig i det fortsatta skapandet av ett släktarkiv som varit existerande i ett par generationer redan. När personarkivbildaren föds in i ett samlande på detta sätt kan jag också argumentera för att andra drivkrafter kan vara närvarande, kanske en slags skyldighet mot både tidigare såväl kommande generationer.

Personlig förlust eller tragedi är, enligt litteraturen, en av anledningarna till att börja samla. Forskarna menar att det kopplas till nostalgi (Cox 2009:119) och som jag också kan utläsa, sin egen dödlighet och rädslan för att gå obemärkt förbi. Personarkivet får stå som en representation av människan som skapat den, som begreppet witnessing (McKemmish 1996) förklarar. Informanten som drabbades av ansiktsförlamning säger med egna ord att hen blev "illa berörd" (Informant 7) av detta vilket ledde till en vilja att spara sina dokument etcetera. I *Passionen att samla* av Clifton-Mogg förklaras denna motivation till samlande som att den bottenar i en längtan efter händelser och människor som personen i fråga förknippar med positiva känslor (Clifton-Mogg 2003:8). Kanske är det i många fall lättare att tänka på de tider som varit snarare än det som är och ska komma? Möjligen vill man leva kvar i en tid, i en bubbla och med hjälp av personarkiv kan man snabbt åka tillbaka till den tid som varit:

Foton och program av bortgångna cirkusartister. Detta var mitt största intresse i samlingen

Informant 6

Här är det tydligt att de äldre tiderna och det förgångna får stå i förgrunden i samlingen. Odödlighetskänslan, bekräftelse på sin existens framkommer också tydligt då en av informanterna säger att drivkrafterna för hens samlande och överlämnande varit:

Glöm ej bort mej och min historia. Att lämna något värdefullt efter mig.

Informant 1

När en av arkivarierna jag haft kontakt med frågade samma personarkivbildare om denne ville ställa upp på att svara på frågelistan svarade hen:

Klart jag kan hjälpa denna student, bara kul att gå till historien!

Informant 1

Tillfredställelsen att få vara en del av någonting som uppenbarligen bevaras verkar vara en styrande faktor för att vilja ställa upp i undersökningen i sig för denne informant.

En av drivkrafterna till själva överlämnandet som den amerikanske forskaren Purcell (2015) tar upp är att personarkivbildarna har förtroende till institutionen (Purcell 2015:12ff). Det är endast en av informanterna som uttryckligen skrivit att det är på arkivets initiativ som hen överlämnat sitt material men en annan informant talar om kärlek för staden hen kommer ifrån och bor i som en drivkraft för överlämnande till just detta arkiv:

Jag tyckte det var viktigt att X-borna fick ta del av min samling. Jag tycker att föreningsarkivet fungerar bra

Informant 6

Jag får anta att de människor som här har valts ut för att få ta del av samlingen har valts för att deras sätt att tolka på ger materialet större rättvisa, vilket också har med tolkningsföreträdet att göra. I *Svenska samlare - samlade av samlarna Kim von Platen & Göran Tull (2003)* skriver Ekström att inriktningen på vårt samlande kan säga mycket om vår personlighet. Många anser att samlande är ett tecken på att de som sparar inte ”orkar slänga” men tvärtom detta säger forskarna att samlandet snarare är ett bevis på engagemang (Ekström 2003:197). Boström (2008) håller med då han skriver att en av drivkrafterna han kan urskilja är att samlarna är rädda för att materialet annars ska “skrotas eller förstöras” (Boström & Degerman 2008:7). Detta kan kopplas till att sparandet är kopplat till sentimentala anledningar och att personarkivbildarna helt enkelt inte klarar av att slänga materialet samt min teori om att bevarandet upplevs som mer positivt (Purcell 2015:12ff). En av informanterna sätter ord på det:

Som inbiten gammal samlare kastar man inte bort papper eller annat. Fast en del av mindre betydelse fick gå i sopen. Det var inte så länge sedan jag körde ner en massa gamla kontoutdrag från Postgirot i papperskvarnen – säkerligen från tillbaka till 1964

Informant 3

Jag frågade denna informant om det fanns någon anledning till varför kontoutdragen legat kvar så länge:

Det var en liten pärm med alla dessa kontoutdrag som bara följt med ett antal flyttar och skulle ha kastats för länge sedan. Ingen som helst anledning att spara dem

Informant 3

Informanten svarar här med andra ord att materialet var tänkt att kastas, men att det inte har blivit av. En gissning till vad svårigheterna att kasta material kan grunda sig i är för att det efterhand blivit en del av personen som sparat det. Ju längre tid som passerar desto svårare är det att göra sig av med saker och ting för trots att alla handlingar kanske inte har speciellt sentimentalt värde i sig själva så har de, på grund av tiden som förflutit, nu blivit historia. Dokumentet har eventuellt fått ett annat eller ytterligare värde utöver den information som dokumentet i sig själv ger. En stor anledning till att folk samlar borde rimligtvis vara för att de helt enkelt inte kan slänga saker och tillslut finner sentimentalt värde i allt de äger. Det aktiva beslutet att slänga känns tyngre än att behålla någonting som alltid brukar finnas där och som kanske, någon gång i framtiden, kan komma till användning. För att ge ytterligare ett exempel på detta kan följande citat ges:

Kläder, skor, rekvisita och noter har jag sparat för att “det kan vara bra att ha”

Informant 7

Det är uppenbart att samlandet inte är lika utstuderat bland alla informanterna. Alla verkar till exempel inte ha en helt klar syn på varför samlandet har uppstått och fortsatt som jag tidigare nämnt. Anthony Giddens menar att det inte alltid går att tala om motivation som grund utan

att det snarare rör sig om vana och rutin (Giddens 1991:63f). Ett exempel på detta är informanten som på frågan varför hen började samla svarade:

Arvet från min far

Informant 5

Ytterligare en informant trycker på att det var hans pappa som var startskottet

Då min far gjorde det så gick det naturligtvis i arv

Informant 1

Det verkar här uppenbart att ett beteende har inspirerat ett liknande beteende. En annan informant svarade på frågan "Vad fick dig att vilja donera dessa handlingar till eftervärlden?"

Jag ville att det skulle bevaras så att allmänheten får ta del av handlingarna

Informant 6

Ytterligare en informants svar liknande detta:

Så att det ska finnas kvar och inte glömmas bort

Informant 5

Ovanstående informanter uttrycker här en oro för materialet i sig och för att inte allmänheten skulle kunna ta del av det men i mitt tycke också en oro för att själv försvinna. Uttrycket "living means leaving traces" (Cavell 2013:106) är ett mycket målande uttryck som jag tycker talar för personarkivens existens i stort. Begreppet witnessing (McKemmish 1996) står som sagt för hur vi, med hjälp av material, visar vem vi är och vad vi varit med om och om vi människor inte sätter våra avtryck på ett eller annat sätt får vi möjligen känslan av att vi inte har levt eller utnyttjat vår tid i världen till fullo. Detta leder till att vi memoraliserar oss själva med hjälp av monument, att överlämna personarkiv och så vidare. Återigen bidrar denna tanke antagligen också till att personer som känner såhär hellre sparar än slänger, för att någonting i deras samling ska kunna vara av värde i framtiden. En informant uttrycker sig på följande vis och sätter ord på tankarna jag precis presenterade:

Överlåtelsen av mitt "livsmaterial" till Föreningsarkivet i [stad] hjälpte mig att komma över smärtan. Det låter kanske patetiskt, men jag upplevde nog att Arkivets bemötande gav mig bekräftelse på att mitt liv inte hade varit värdelöst

Informant 7

Genom att lämna in sitt material blir det också en sorts witnessing (McKemmish 1996) då vi med hjälp av samlingen vill bevisa vilka vi är och vad vi har varit med om. Detta kan givetvis ske i olika stor omfattning och yttrar sig på olika sätt bland svaren jag har fått. En informant uttryckte till exempel att hen ville belysa sitt bidrag till den lokala kulturutvecklingen. Detta kan kopplas till ytterligare en drivkraft som jag kan tycka mig se bland informanterna: en tanke om att samlandet och överlämnandet sker för att det är "rätt sak att göra", som till exempel i detta fall, att spara material som förhoppningsvis kan utveckla närmiljön.

I många fall är drivkraften helt enkelt att personarkivbildarna vill komma ihåg en tid och sparar för att inte glömma. I de fallen blir samlandet en representation för någonting större och samlingen i sig blir ett instrument för att minnas. En informant uttryckte sig på följande vis när jag frågade varför hen valt att börja spara/låta bli att slänga:

En annan informant uttryckte en känsla av trygghet som drivkraft:

Att bara ha den, kunna glädja någon med den och spara på historien om mig

Informant 1

Cox frågar sig varför man skapar ett personarkiv och att en viss del av svaret kanske går att finna i att personen vill återsöka och lagra information men att det oftast beror på större mer emotionella anledningar som viljan att bygga ett arv och konstruera sin identitet (Cox 2009:289). Det verkar, som jag tidigare nämnt, som att en hel del av mina informanter valt att spara på sådant som får dem att minnas bättre tider. Handlingar kan här sägas skapa en relation mellan samlaren till det förgångna. Men varför fortsätter samlandet? I boken *Överflöd - mellan minnesvärt och bortglömt* framhålls en tanke om att vi som människor helt enkelt ställs inför många val och lever i en värld där det finns så oändligt många ting (Alin & Åkesson 2006:5). För informanterna antar jag att det handlar mycket om att, genom att låta sin egen syn på politik, kultur etcetera placeras i arkiv, också låta sitt synsätt och åsikter leva vidare. Att skapa, samla och överlämna är därmed ett aktivt sätt att föreviga sin egen existens.

En informant uttrycker blandade drivkrafter för sitt samlande och poängterar också tanken om att bevarande är bättre än gallring:

Jag har sparat så mycket, dels av känsloskäl men också för att det kanske kunde komma till nytta för andra intresserade eller för att användas för min egen del. Därför har jag alltid varit mycket försiktig med att kasta något och är glad över det intresse som Arkivet visar. Annars hade nog det mesta försvunnit med mig

Informant 4

I en av informanternas fall var startpunkten för hens samlande:

Släkttavla när första barnet föddes

Informant 8

Här inspirerade början på ett liv, en informant till att börja dokumentera sitt.

Uppenbarligen har både människor i informanternas liv, hur de har växt upp och arkivinstitutionen med mera stor påverkan på om och hur samlandet börjar och fortsätter. Makten är därmed ett ständigt jonglerande mellan olikas händer.

6.7 Nyttan och onyttan

Med ”nyttan” menar jag här både den större samhällsnyttan, det vill säga information som kan vara viktig för vidare forskning etcetera men också tillfredställelsen som samlaren själv känner.

På frågan om informanterna trodde att deras personliga dokument skulle kunna bidra till samhällsnytta någon gång i framtiden svarade en informant:

Som del i min släkts arkiv kan det vara av intresse anser jag

Informant 2

Svaret ger mig en känsla av att informanten tror att släkten och endast släkten kommer uppskatta materialet. De flesta informanterna hoppades eller trodde däremot att det finns

allmän användbart material i hens arkiv. En informant uttrycker sig:

Det kan komma en dag när någon finner ett guldkorn i dessa papper. [Arkivarie] sa en gång att "vi vet mer om dig än du vet om dig själv! Ligger en del i det

Informant 3

Begreppet witnessing (McKemmish 1996) kan i detta fall användas för att förklara hur förhållandet mellan personarkivbildaren, arkivarien och personarkivet ser ut. I ovanstående fall handlar det om att arkivarien tycker sig se informanten ännu mer i materialet än hen själv gör.

En annan informant ser på sitt material på ett sätt som, i mitt tycke, talar för att stor del av nyttan med att spara historia ligger i att vi som placerar oss i detta sammanhang lär oss av den.

Materialet kan vara av lokalthistoriskt värde vid nutida beslut av tjänstemän och politiker

Informant 8

Samlandet kan också gå till överdrift och övergå till någonting som istället för att bidra med glädje och nytta för både samlaren och samhället, istället resulterar i ett ohälsosamt beteende. "Hoarding" är ett begrepp som syftar till att samlaren har ett ohälsosamt förhållande till sakerna i sitt liv. Kanske är den allmänna tanken här att främst saker som människor samlar på leder till detta, men handlingar kan bidra med lika mycket ångest. Samlandet blir här kopplat till en oro och ett tvång att ständigt skaffa sig mer (Herring 2014:4). Charlotte Hagström menar i kapitlet *Snören, för korta att använda* att många samlare försöker hävda att de har ett oproblematiskt förhållande till samlandet och att samlandet bara är ett nöje (Hagström 2006:70). Jag frågade hälften av mina informanter (detta på grund av att frågan föll bort på resterande frågelistor) om de ansåg att det finns någonting som kan anses onyttigt eller negativt med samlande och överlämnande. En informant uttryckte sig på följande vis:

Onyttigt/negativt? Nej inte så länge jag inte "avslöjar" något olämpligt eller lämnar ut någon utomstående person.

Informant 2

En annan informant svarade:

Definitivt inte

Informant 3

Ingen av ovanstående informanter verkar tänka i de banor som att samlande skulle kunna gå till överdrift för dem personligen eller räkna in dem själva i vem detta eventuellt skulle kunna vara ohälsosamt för. En av informanterna uttryckte sig mer åt det håll jag tänkte på när jag ställde frågan:

Samlarglädje över "saker och ting" kan man läsa om, som ger både inspiration och tillfredsställelse. Faran är om materialet blir i så stora mängder, att man inte klarar av att hantera det. De stora volymerna blir svårhanterliga och kan ge sanitär olägenhet för både människor och djur

Informant 7

Citatet ovan indikerar att hen tänker i banor som snarare rör trivseln i hemmet och aspekter som rör hälsa och hygien. En annan informant lägger över ansvaret lite på sina kvarlevande och jag anar nästan en viss ångest när hen svarar:

Det kan ibland kännas negativt att vara en så'n samlare. Det tar mycket tid från alla andra möjligheter. Men jag har ju kunnat omsätta mycket i glädje och tillfredsställelse över att skapa något av det. En samlare har naturligtvis bekymmer om materialets fortsatta värde. För min del blev Arkivet räddningen. Personliga minnessaker ställer till huvudbry. En radikal utrensning skulle underlätta livet. Det är saker och ting, rent personliga handlingar och fotografier i mängder med album o.s.v. [Partner] och jag säger, att det blir lättare för efterlevande att rensa ut. Vi önskar, att de inte skall samla på sig så mycket som vi gjort. Livet är för kort, även om det blir långt

Informant 4

Jag kan inte urskilja någon känsla av skam över det egna samlandet eller oförmågan att kunna/vilja slänga hos informanterna men en viss grad av ångest, kanske främst om materialet inte hade fått bevaras på arkiv, går som sagt att urskilja i citatet ovan. Intressant här är också att informanten hoppas på att samlandet inte ska fortsätta i samma utsträckning för kommande generationer som det gjort för denna informant. Samlingen får stå för så mycket mer vilket leder till svårigheter att göra sig av med någonting då man med enkelhet kan koppla allt man har till allt man är och har gjort. Här sätts också informanten i ett maktperspektiv. Antingen kan makten ligga hos informanten som kan välja att föra fram det som är mest gynnsamt för hen men materialet i sig kan också inneha makt och lämna informanten hjälplös som jag beskrev i meningen ovan.

6.8 Historiebruk, makt och kontroll

En mycket intressant kommentar som en av informanterna svarade var, på frågan hur gammal hen var vid överlämnandet av material:

Vet ej! Blev medarbetare till [arkivet] först omkring 1970-talets slut. Senare blev det [stad]..

Informant 1

Denna informant har svarat på frågelistor som arkivet skickat ut vilket antagligen fått hen till att se sig som en medarbetare. Att betrakta sig själv som en medarbetare anser jag är ett bra sätt att se det på då denna informant förstår vikten av sin insats. Genom att betrakta sin roll på detta vis skriver hen också in i sig själv i maktrelationen som Foucault argumenterar för. Hen ser till att kontrollera historieskrivningen genom att vara en del av historian och låta sina egna åsikter råda.

Några av de uttalanden jag tidigare nämnt som "glöm inte mig och min historia" och "klart jag kan hjälpa denna student, bara kul att gå till historien" talar också tydligt för viljan att skriva in sig i historien. Existentiellt historiebruk rör att man vill vara en del av en händelse eller en grupp, i detta fall historian i stort och det material som arkivet bevarar (Centrum för näringslivshistoria, <http://foretagskallan.se>).

Utan att ha undersökt vilket materialet arkiven består av kan jag dra vissa slutsatser om det utifrån svaren jag fått från mina informanter. De allra flesta hoppas att deras material kan vara av någon nytta till samhället, några av dem har bevarat material som handlar om deras yrke de varit verksamma inom medan andra informanter snarare lagt fokus på att försöka bidra till en utveckling av deras närmiljö. På olika sätt visar sig samma fenomen här: många av personarkivbildarna väljer att spara material som är av intresse för dem men som de också antar kommer vara av värde i framtiden. Precis som arkivens insamling har varit trendkänslig kan jag anta att personerna som skapar personarkiv påverkas av samhällets syn på vad som anses viktigt och mindre viktigt, vilket säkerligen också påverkar hur de bevarar och gallrar i sitt material.

6.9 Personarkivbildarens relation till personarkivet

Att spara föremål från folk som inte längre lever men som betydligt mycket för oss gör att både känslan och personen på ett vis lever vidare (Wettstein 2009:11). Detta kan appliceras på alla mina informanter oavsett vilka andra drivkrafter som styr förutom att i detta fall är det handlingar som rör dem själva som är i fokus för viljan att leva vidare.

Bohman skriver att behov av personifiering behövs för att förstå fenomen och ger Anne Frank som exempel som med sina dagböcker gav oss en förståelse för andra världskriget (Bohman 2010:12). Personarkiven kan på liknande vis bidra med förståelse för både den enskilda människan men också hur samhället såg ut på den tid som arkivet skapades.

I *En samlare, en story* menar Boström och Degerman att många barn har sin samling som sin dyraste ägodel. Denna tanke ger oss en insikt över hur mycket föremål kan betyda för oss. Det kan vara väldigt svårt att förstå detta förhållande som en samlare kan ha med sin samling men i här tar de upp ett citat som i mitt tycke sätter det i perspektiv. Forskaren frågar en samlare "hade det inte varit enklare att samla frimärken?" och samlaren svarar "de brummar inte". Det är uppenbart att samlare överlag inte samlar i syfte att det ska vara lätt och behändigt (Boström & Degerman 2008:15). Istället samlar de, som jag nämnde ovan, på handlingar som bäst representerar dem och deras liv. Relationen mellan samlare och samling har med andra ord i mångt och mycket också att göra med begreppet witnessing (McKemmish 1996).

Den schweiziska etnologen Margrit Wettstein citerar nobelpristagare i litteratur Nelly Sachs som menar att föremål är mer än ting, de är "länken till världen". Handlingarna kan också, som jag nämnt innan, betyda mycket för någon i en sorgprocess. Det är uppenbart att ett dokument inte bara är ett dokument för personarkivbildarna precis som Wettstein så målande uttrycker det: "En hammare betyder någonting mer för en snickare" (Wettstein 2009:12 & 17).

Även om många av mina informanter inte uttrycker någon stolthet över någonting speciellt i sin samling finns det andra som uttrycker en stor belåtenhet:

Materialet är underlag till ett 20-tal böcker och häften samt minst 200 helsides artiklar i tidningar och tidskrifter

Informant 8

Det verkar här viktigt, inte bara att påpeka att materialet fått ta plats utan också hur mycket plats det tagit.

Relationen mellan personarkivbildare och personarkiv kan också vara uppbyggda av starka känslomässiga band som i Informant 3s fall:

Som inbiten gammal samlare kastar man inte bort papper eller annat. Fast en del av mindre betydelse fick gå i sopen. Det var inte så länge sedan jag körde ner en massa gamla kontoutdrag från Postgirot i papperskvarnen – säkerligen från tillbaka till 1964

Informant 3

Självklarheten i att inte slänga säger också mycket om det förhållande som informanten har till sitt material. Allt material verkar kunna vara av någon sorts betydelse.

6.10 Sortering och tillägg

På frågan om hur informanterna sorterat materialet verkar det vara övervägande i tidsföljd vilket är rimligt i och med att de flesta ser sin samling som en livshistorisk spegling. Denna slags sortering gör det däremot svårare för människor att i efterhand navigera i materialet. Beträktnen av materialet kan inte på samma sätt leta efter någonting specifikt i materialet utan att behöva leta sig igenom allt då de omöjligt kan veta vad informanten varit med om rent kronologiskt. Om materialet istället är sorterat efter ämnen kan användaren lättare hitta det som är intressant för just hen.

När det gäller ta bort och lägga till material så skiljer det sig mycket åt mellan informanterna. En av informanterna sa när det gällde organiserandet av sitt material:

I möjligaste mån kronologiskt och att teman d.v.s. föreställningarnas namn, marknadsföring, artiklar från repetitioner, premiär och recensioner etc. samlas i en mapp

Informant 7

Samma informant sade när det gäller tillägg i sitt personarkiv:

Det händer, att jag hittar mera material i mina gömmor och det finns material från senare års verksamheter som jag kommer att lämna in. Jag har och är engagerad i flera musikföreningar och andra ideella verksamheter, som kommer att läggas till samlingarna samt foton

Informant 7

En informant svarade på de båda frågorna:

Jag har samlat i ett stort antal pärmar i någorlunda kronologisk ordning och fördelat mellan till exempel arbetsmaterial, recensioner, reportage, brevväxlingar, fotografier i original. De många bandade eller skrivna intervjuerna har Arkivet strukturerat på allra bästa sätt. Återstående material skall läggas till samlingarna i Arkivet efter önskan av [arkivarie] och [arkivarie].

Informant 4

Att poängtera att det är på arkivets initiativ gör möjligtvis, som jag tidigare nämnt, att informanten känner att hens material ges ännu mer tyngd. Viktigt att tillägga i sammanhanget är att i och med tillägg eller borttagande av material sätter informanterna sig själva i en maktposition genom att välja och välja bort material och på så sätt skapa den mest önskvärda bilden av sig själva.

6.11 Arkivinstitutionens påverkan på personarkivbildaren

På till exempel Universitets Biblioteket i Lund har personalen fulla rättigheter för de personarkiv de tar emot och vad de väljer att ta bort i samlingarna. Jag frågade om mina informanter gett arkivet som deras personarkiv ligger på några ytterligare riktlinjer eller villkor till hur de vill att användare ska få bruka materialet. Det var en viss skillnad i hur informanterna hade tänkt över detta. En informant sade:

Öppen användning inkl copyright för min släkt samt etablerade forskare

Informant 2

För mig, som har en hypotes som drivit mig i uppsatsarbetet som handlar om att arkiven överlämnas för att personarkivbildaren vill synas så mycket som möjligt och bevisa sin existens, alltså den tanke som begreppet witnessing (McKemmish 1996) i mångt och mycket innebär, är detta en något förvirrande tanke. En annan informant sade:

Större användning av materialet får ske efter 2036

Informant 3

Hur kom informanten fram till just 2036? När jag frågade informanten fick jag svaret:

2036 är det år jag kommer att fylla 100. Inte för att jag kommer att hänga med så långt, men det verkade vara en naturlig utgångspunkt

Informant 3

Uppenbarligen vill informanten vara borta innan materialet helt och hållet kan användas av allmänheten. Är detta taktiskt och kan liknas vid en konstnär som räknas som mer värd och eftertraktad när hen är död eller vill informanten helt enkelt inte att hens material betraktas förrän hen inte längre lever? Tanken att överlämna personliga handlingar men inte få erkännande för dem är inte någonting som alla informanter delar:

All text och bild får återges med angivande av källa

Informant 8

En annan informant tänkte på liknande vis:

Endast källangivelser bör anges vid citat

Informant 4

En annan informant uttryckte en vilja av att så många som möjligt ska få ta del av materialet men har inga direkta krav på att bli nämnd om materialet väl används:

Att ha det tillgängligt för allmänheten, får användas fritt för museet

Informant 1

Ytterligare en informant verkade inte gett några villkor på grund av andra anledningar:

Jag har inte ställt några villkor. Jag litar på ledningens omdöme, att rätt använda sig av materialet

Informant 7

Samma informant uttryckte sin tilltro till arkiven också på följande sätt:

Att lämna över materialet till arkivet var en LÄTTNAD! Det känns som att det bevaras på ett seriöst sätt

Informant 7

Att man väljer att antingen lita eller inte lita på arkivarierna att kunna avgöra hur materialet ska användas har också mycket att göra med tolkningsföreträdet. Vilka anser man själv som skapare av personarkivet är rätt människor att förstå och tolka detta rätt? Som jag nämnde i mitt kapitel om tidigare forskning är arkivarien och personarkivbildaren i behov av varandra, då arkivarierna bestämmer vad de tar emot men personarkivbildarna beslutar vad de sparar och vad arkiven slutligen består av (Riksarkivet 2010:3). Med det sagt kan jag argumentera för att de båda utövar makt över varandra. På ett sätt existerar det däremot en större skyldighet hos arkivet eftersom det ligger i deras uppdrag att ta emot och tillhandahålla samlingar. Detta innebär emellertid att personarkivbildaren antingen behöver ha tur att få kontakt med en

arkivarie som anser materialet intressant eller att man som personarkivbildare måste vara ihärdig och påstridig i vissa fall.

Vid ett samtal med en arkivarie i Lund blev jag uppmärksam på att förhållandet med personarkivbildarna inte alltid är friktionsfritt. Det existerar förväntningar från båda håll som kan leda till ett långt och blomstrande samarbete med också till en dragkamp mellan viljor och tankar. Det viktiga i mitt tycke är att arkiven och personarkivbildarna förstår att de befinner sig i ett ömsesidigt beroende av varandra. Båda parter har att tjäna på i detta fall: personarkivbildaren som genom överlämnandet gör sitt material användbart för olika publikationer och arkivet som institution som genom personarkivbildaren både får mer uppmärksamhet och mer material.

Det ovanstående förhållandet mellan arkivarie och personarkivbildare kan leda till både problem och möjligheter med andra ord. Det finns en risk att arkiven tar emot samlingar för att de själva antingen känner en personlig skyldighet till personarkivbildaren eller för att det möjligtvis är lättare att bevara än att gallra även för arkivarier. Detta kan leda till att bevarandet av samlingarna blir lidande (Riksarkivet 2010:16). I många fall har också arkivarierna tagit sig ut till personer och letat material som jag tidigare nämnt vilket kan leda till en snedvriden syn på hur samhället såg eller ser ut. En av arkivarierna jag pratade med sa att om arkivarierna till exempel ger sig ut för att leta efter spelmän så finns det en risk att, när materialet betraktas efter några hundra år, är det lätt att tro att hela Sverige var täckt av spelmän. Representationen på arkiven har återigen otroligt mycket att göra med vems tolkning som har företräde. Både detta och nästa avsnitt kan också kopplas till Foucaults maktteorier då makten mellan arkivarie och arkivbildaren som sagt är i ständig förändring.

6.11.1 Personarkivbildarens påverkan på arkivinstitutionen

När det kommer till hur personarkivbildarna påverkar arkivet frågade jag informanterna om de missionerade för sitt material. Missionerandet för sin samling bidrar i förlängningen till bland annat att folk blir mer uppmärksamma över arkivet det ligger på och arkivinstitutionen i stort. En av informanterna har jobbat mycket med detta:

Det är enkelt att söka i material som har registrerats i ett elektroniskt arkiv och därför bör sådan registrering ske i större utsträckning. Annars kommer de här typen av arkiv att falla i glömska vilket vore synd. Jag började med att mata in alla vigslar, födelser och dödsfall i [datasystem] och gjorde registerutskriften av dem, men nu har detta ersatts av helt elektroniska register som underlättar för forskningen. För att underlätta detta startade jag [föreningen] som nu har tagit fram [programmet] som underlättar för många som är intresserade av släktforskning idag

Informant 5

Två andra informanter missionerar i hög grad:

Genom mina utställningar missionerar jag även om arkivmaterialet

Informant 7

samt

Jag har innan jag drabbades av en stroke för 7 år sedan hållit 100-tals föredrag

Informant 8

En annan informant verkar snarare missionera för samlandet i sig:

Jag missionerar för att folk inte skall kasta bort allting. Jag kan inte bedöma om mitt material är speciellt intressant

Informant 3

En annan informant missionerade för arkivet i sig:

Vid personliga möten och vid föreläsningar har jag ofta berättat om Arkivet och möjligheterna ”att fynda där. Mitt bidrag har också fått notiser i tidningar

Informant 4

Personarkivbildaren kan göra mycket för arkivet som institution, öppna en helt ny värld och locka folk dit. Jag kan argumentera för både att det är arkivbildarna som slutligen bestämmer vad historien kommer bestå av men också för att hur mycket arkiven än är ute och letar efter olika historier så kommer historierna inte komma in om inte personarkivbildaren väljer att skapa och överlämna dem.

Intressant i detta sammanhang är att under tiden som en av informanterna svarade på frågan om hen missionerar för sin samling, så började hen missionera genom att göra reklam för listan över sin bokproduktion och var den går att hitta.

7 Slutdiskussion

I detta kapitel ämnar jag dra slutsatser från de resultat jag fått och tolka, diskutera och förklara dem utifrån mina frågeställningar samt koppla dem till teorierna jag har använt mig av. Jag kommer även diskutera hur den tidigare forskningen tagit sig an de tankar jag har haft och jämföra detta med mina informanternas svar.

Analysen av mitt empiriska material pekar i många olika riktningar, i vissa frågor har informanterna tydligt varit mer enade medan de i andra svar har skiljt sig åt helt och hållet. Definitionen på vad ett personarkiv faktiskt är lyder enligt Grass, som tidigare nämnt:

- * inga speciella regler gäller för ordnandet
- * arkivmaterialet lämnas sällan in direkt
- * de berör ofta bredare ämnen (Grass 1989:18ff).

När det kommer till hur den övriga litteraturen definierar personarkiven ligger störst tyngd vid den första av ovanstående tre punkter. Alla Grass's tre punkter visar sig tydligt i informanternas svar: deras sortering, gallring och tillägg i sina samlingar är väldigt varierande och verkar inte vara på något vis påverkad av riktlinjer utifrån. Ingen av informanterna har heller överlämnat sin samling direkt och materialet som deras samlingar består av rör både deras yrke och deras liv i större bemärkelse.

Vem personarkivbildaren är, är en otroligt svår fråga att svara på. Litteraturen framför tydligt att samlaren är av olika karaktär men att personligheten syns i samlingen. Nilzén framför, felaktigt i mitt tycke, att ett ultimatum personarkiv ska täcka alla aspekter av bildarens liv (Nilzén 2006:20f) medan jag i denna uppsats starkt förespråkar att om personarkivet inte behöver hålla sig till samma regler ska inte heller några "rätt" eller "fel" få finnas. Personarkivbildarens vilja att lämna in sin samling blir troligen starkare om så få regler och så få anvisningar om vad som anses bra och dåligt som möjligt existerar och eftersom arkivarierna är beroende av personarkivbildaren för att få in material till arkiven, är det också vårt ansvar som forskare och arkivarier att inte heller stärka någon bild om hur ett personarkiv bör se ut. Med inställningen att någonting saknas tror jag inte vi kommer någonstans.

Mina informanter har i många fall skapat arkivet i syfte om att dokumentera sitt eget liv, däremot kan betraktaren av materialet aldrig vara säkra på vad det är man egentligen ser: speglar materialet en sann bild av bildarens personlighet eller är det en påhittad försköning av den hen önskar vara? Händelser och historier vänds eventuellt till vår fördel och saker vi helt vill glömma hamnar inte i samlingen. Vi anpassar det förflutna för att det ska passa i vår designade bild av vad som har hänt. Detta ser jag som ett starkt ställningstagande för personarkivbildarna att ta makt över sin egen historia. Med andra ord tror jag inte att vem arkivbildaren är som person med rättvisa kan förstås endast genom att begrunda materialet, deras personlighet förstås bättre genom en frågelista i mitt tycke men kanske allra bäst med en kombination av dem båda. Betraktandet av materialet och svaren på frågorna vi kan ställa till personarkivbildare vill jag likna vid en arkeologisk utgrävning där lite efter lite kommer fram. Det vi ser är däremot endast personliga tolkningar grundade på vår egen erfarenhet och bakgrund, av en kontext vi inte riktigt kan känna till. Däremot är det i mitt tycke ingen fråga om att informanterna kan använda sig av sin samling för att stärka sin identitet och urvalet de gör visar absolut på vad de vill lyfta fram och i förlängningen, på vilket sätt de vill bli

betraktade.

Efter att ha analyserat svaren jag fått av mina informanter skulle jag vilja dela upp personarkivbildarna i fyra övergripande kategorier som berör hur samlaren kan betrakta sitt samlande och överlämnande. Vissa informanter faller in under flera av följande kategorier medan andra kanske inte faller in under någon av dem:

* Den som ser samlingen/överlämnandet som en **trygghet**

Det vill säga de som poängterar att drivkrafterna till stor del handlar om att de med hjälp av sin samling vill leva vidare och att folk i efterhand på så sätt får veta vad de har gjort i sitt liv och vem de var.

* Den som ser samlingen/överlämnandet som en **lättnad**

De som samlar och placerar materialet i arkiv i syfte om att veta att materialet är skyddat vilket gör att de kan slappna av. Informanten tycker om känslan av att ha en samling men har möjligen inget behov av att se materialet hela tiden och ha det hemma hos sig. Arkivbildaren har åstadkommit någonting vilket är känslan som får råda.

* Den som ser samlingen/överlämnandet som **medicin**

De informanter, som liknande informanten som menade på att överlåtelsen av sitt material hjälpte hen att komma över sin smärta, använder arkivet för att må bättre och läka.

* Den som ser samlingen/överlämnandet som **tidsmaskin**

De informanter som använder samlandet som ett sätt att ta sig tillbaka till sina favorithändelser eller perioder i sina liv.

Litteraturen hävdar starkt att samlaren har ett par egenskaper som jag inte håller med om:

* Hen är **konsekvent**

Clifton-Mogg (2010) anser att "en gång samlare, alltid samlare" (Clifton-Mogg 2010:9) vilket är oerhört svårt att avgöra om det stämmer eller inte när det kommer till mina informanter. Om man däremot med "samla" menar att personen har ett mål med det de sysslar med, som jag tidigare nämnt, kan jag hävda att mina informanter har varit samlare i perioder. I olika tider av deras liv har vissa av informanternas samlande möjligen utmynnats till ett mindre målmotiverat sparande eller till och med avstannat helt. Att man då alltid skulle räknas som samlare, om beteendet ändras med tiden, är i mitt tycke inte rimligt då jag anser att det är någonting du måste hålla vid liv för att kunna benämna dig som.

* Hen är **passionerad**

I Brokiga samlingars bostad påstår Ekström att nyfikenhet och ett passionerat intresse är någonting som är gemensamt för dem samlare hon träffat (Ekström 2007:234). Det är mycket möjligt att passionen kan vara gemensam för alla informanter men det är ingenting som är uttalat i de svar som jag har fått. Vissa av informanterna poängterar att anledningen till att de började samla är för att personer i deras släkt gjort det före dem. Detta kan givetvis bara vara en del av drivkrafterna som nu råder i deras samlande men det kan lika väl vara att en skyldighet och rutin styr snarare ett renodlat passionerat intresse för själva samlandet i sig. Slutsatsen jag drar är att de kan absolut vara passionerade men kanske inte i den bemärkelse som litteraturen antar att passion manifesterar sig.

Om informanterna övervägande hade arbetat med yrken som Bourdieu benämner finkultur hade jag kunnat se ett samband mellan det och benägenheten att överlämna sitt material till

arkiv. I det fall där arkivet har tagit kontakt med informanten angående överlämnande av sin samling har däremot personen varit verksam inom så kallad finkultur. Detta kan såklart säga en del om vad arkiven är ute efter för samlingar, samtidigt som det i arkivariens försvar är omöjligt att veta vad som finns för material där ute och en person som är mer känd i samhället och som de vet producerar material är lättare att kontakta. 3 av 4 av informanterna tror och hoppas däremot att deras material kan bidra till någon nytta för samhället vilket bevisar att hoppet om sitt materials potential inte tvunget behöver ha någonting att göra med om informanten jobbat inom finkultur eller inte. I och med den plattform som vissa hamnar på i och med sitt yrke, det vill säga den finkultur som Bourdieu talar om, kan de också utöva makt över andra. Yrket som personarkivbildaren har eller har haft kan möjligen påverka både hen och de som tar del av materialet att tro att intresset för vissa sorters människor inom vissa olika sorters yrken är av större intresse för allmänheten än andra.

De flesta informanter uttrycker på ett eller annat sätt en personlig vinning i själva samlandet och överlämnandet i sig och ingen påpekar att om materialet inte används, att samlandet i så fall varit "i onödan". För vissa informanter verkar anledningarna till samlande och överlämnande vara mer nischade än för andra, såsom att för att närmiljön ska förbättras och politiker ska kunna lära sig av det. Det som triggar samlande och överlämnande kan vara allt från personlig förlust (Cox 2009:119) till att personarkivbildaren anser sig lyckats vilket båda visar sig i svaren jag fått från mina informanter. Här blir tanken om att vilja lämna någonting kvar och på så sätt leva vidare mycket tydlig. Vissa av informanterna verkar inte tänkt över sina egna drivkrafter särskilt mycket och vissa av dem verkar anse att det är viktigast att materialet finns överhuvudtaget och inte att det finns i just hens samling

En svunnen tid står i centrum för drivkrafterna på ett eller annat vis. Samlingen blir en förlängning av personen som bildat den. Som ett sigill efter vi försvunnit. Vissa vill säkerligen känna en tillhörighet och gemenskap även om detta inte är någonting som mina informanter poängterar i sina svar, medan andra snarare verkar vilja sticka ut och få erkännande för det de har åstadkommit. Jag vill däremot argumentera för att samlandet alltid sker för någon eller någonting: för allmänheten, för sin släkt, för sitt yrke etcetera. Inte alla informanter jag har varit i kontakt med har haft avsikten att samla från början men alla har aktivt sett till att samlingarna senare har hamnat på arkiven på ett eller annat sätt.

Jag är medveten om att följande begrepp inte är ett jag använt mig av tidigare i uppsatsen men jag använder det här som ett samlingsbegrepp på hur jag antar att många informanter känner inför frågan av att gallra i sin samling: separationsångest. Detta visar sig också på det sätt att ingen av informanterna endast tar bort material i sin samling efter överlämnandet. Teorin jag presenterade i teoretiska perspektivstycket som berörde att arkivarien har svårt att slänga gör sig gällande här. Ju mer man samlar på sig desto större chans är det kanske att någonting kan komma till användning vilket visar sig vara någonting som de flesta informanter är intresserade av.

När det kommer till min fråga om personarkivbildaren vill synas så mycket som möjligt kan jag påpeka att nästan alla informanter har gett villkor för användningen av sin samling till arkivet. Detta ger en tanke om att de flesta informanterna inte vill att deras material ska betraktas och användas av "vem som helst" utan att det endast ska användas i, det som kanske i högre grad i deras tycke, är seriösa syften. Jag frågar mig själv om det möjligen kan vara en strategi att vänta med användning till 2036 som en av informanterna har gett som angivelse. Att kanske hen på detta sätt lägger en mystik över sitt material som eventuellt kan bidra till att, när det väl är öppet, fler undrar vad som egentligen finns där. Både detta exempel och att vissas samlingar inte är tillgängliga för allmänheten utan endast för släkt eller forskare finner

jag en aning förvirrande. Skulle informanterna lägga in handlingar där som de eventuellt skäms över? Eller handlar det helt enkelt om att det finns material i samlingarna som rör andra personer som de inte vill offentliggöra för vem som helst? Om personarkivbildarna inte vill att det ska vara allmänna handlingar kan de inte då lika gärna samla materialet hemma? Och varför vill man spara sitt material på en allmän plats men inte att det ska vara offentligt? Här kan jag i för sig samtidigt argumentera för de informanter som visar tecken på att det ligger en trygghet i att bara ha samlingen överlämnat på ett arkiv. En forskningsbar fråga som jag anser utvecklingsbar är alltså huruvida det är viktigt att materialet betraktas och används som personarkivbildaren ämnar eller om det är faktumet att materialet får uppmärksamhet i sig som är det viktiga för vissa informanter. Är det kanske därför vissa har villkoret att endast släktföreningar eller forskare ska få använda materialet, för att de antar att det är större säkerhet att de har en förståelse och respekt för materialet? Endast en informant har sitt material helt uppdelat efter ämne istället för kronologiskt men som jag tidigare nämnde är det omöjligt att veta om detta helt beror på att det underlättat för personarkivbildaren att göra på detta vis eller om hen tänkt steget längre; att materialet blir lättare att navigera i för en användare.

Nuförtiden behövs inte mycket missionering från arkivets håll för att få in material. När det kommer till informanternas missionerande så har samtliga missionerat eller gör det fortfarande för någonting som har med samlande att göra men endast en verkar göra det mer utbrett för sitt eget material. Jag frågar mig själv om mina informanter här är normen eller undantaget. Det verkar vara så att passionen, om vi nu ska kalla den det, för samlandet kan delas upp i, i alla fall två kategorier: de som är stolta över materialet och de som snarare är stolta över samlandet i sig.

Smedberg menar att många av personerna som lämnar in till arkiv är sådana som jobbat med bland annat politik, näringsliv, universitet, litteratur och konst (Smedberg 2009:8). Här kan jag även återkoppla till Bourdieus tankar om finkultur. I efterdyningarna av denna uppsats undrar jag om det inte hade varit bättre att låta bli att diskutera detta begrepp. Kanske leder detta till att personer som läser denna uppsats och personer som redan överlämnat sina samlingar till arkiv och som aldrig ens tänkt tanken på att deras material inte skulle uppfattas som intressant nog, tänker två gånger innan de samlar och överlämnar material. Som jag nämnde i inledningsstycket anser jag att det är viktigt att gemene man vet att de är välkomna att överlämna sina samlingar på arkivet, men bidrar denna uppsats till att folk i högre utsträckning vågar eller vill lämna in sina egna samlingar? Ingen av mina informanter har kommenterat att de inte blivit bra mottagna av arkivet när de har kommit för att överlämna sitt material och deras samlingar berör många olika händelser och är skapade av personer med olika bakgrund och erfarenheter. Vetskapen om denna mångfald hoppas jag får läsaren att inse att arkiven är intresserade av olika sorters material från olika sorters människor. Som jag tidigare nämnt handlar överlämnande av sitt livsmaterial till stor del om att man på olika sätt vill kontrollera historieskrivningen och vad det är arkivet tillhandahåller för material och det är viktigt att gemene man vet om att arkiven är intresserade av att representera olika historier.

Denna uppsats handlar om hur folk skriver in sig själva i historien på olika sätt och varför de gör det. Både arkivarien och personarkivbildaren sätts i en maktposition som är i ständig förändring och det verkar vara så att flera av mina informanter har skapat en relation till arkivarier på institutionerna de har lämnat över sitt material till men, som jag tidigare påpekat, så är relationen mellan personarkivbildare och arkivarie inte alltid enkel. Arkiv och museer kallas kulturarvsinstitutioner och får en stämpel och en makt som antagligen leder allmänheten att tro att det som vistas där inne betraktas som viktigt att bevara, men vad

betyder det för samlingarna som ligger någon annanstans än på arkiven? Smedberg menar på att det finns en tanke om att en samling inte är ett arkiv förrän den lämnas in på en arkivinstitution (Smedberg 2009:8). En samling kan alltså existera hemma hos en samlare, men inte ett personarkiv. Detta anser jag ger arkivet en oerhörd makt som kanske i detta fall är obefogad. Alla handlingar som arkiven huserar är onekligen historia, men platser som samlingar kan finnas på borde rimligtvis inte spela någon roll för innehållet och dess värde. Ett annat skevt maktförhållande i detta sammanhang är det när det gäller de personarkiv som arkivarierna själv tar sig ut till och samlar in, där det i mitt tycke finns en risk att det bildas en klyfta mellan de arkiv som har blivit överlämnade av arkivbildaren själv och de som har blivit uppmuntrade och insamlade av arkiven. Detta kan uppenbarligen leda till att det uppstår någon sorts hierarki bland personarkiven som är representerade på arkiven och att arkivet som institution inte blir en plats att mötas och hitta en gemenskap på utan snarare en plats där ständig kamp pågår mellan dem som får ta plats i magasinerna. Att arkivarien har ett serviceyrke och måste stå till allmänhetens tjänst är någonting jag tror att de flesta kan hålla med om men kan vi påstå att kunden alltid har rätt? Personarkivbildaren behöver få ett förtroende för arkivet som institution att arkivet kan bevara materialet på ett hållbart sätt men inte för den sakens skull ta för givet att materialet de har kan lämnas in närsomhelst och i vilka volymer som helst.

Hela min uppsats talar både om att det finns mycket att vinna på om man samlar och överlämnar material till arkivinstitutioner men också att det finns saker man därmed ger upp. När det gäller hur samlande och överlämnande påverkat informanterna svarar informant 1 "inte direkt". Hur kan en så aktiv handling inte ha en tydlig tanke bakom? Kanske vet hen inte hur samlandet påverkar hen men hur hade informanten i fråga känt om hen förlorat sin samling? Antagligen saknad och nedstämdhet. Hur mycket vi än vill inbilla oss att det inte är så, så betyder handlingar mer än vi tror och kanske i vissa fall vill erkänna. Det är handlingarna som blir bevisen på att vi levt och upplevt men kan givetvis också kan bli en börda och någonting som skapar ångest i våra liv.

Ett par intressanta frågor jag ställer mig efter denna undersökning är: Varför räcker det inte med vetenskapen att vi, efter vår död, blir saknade och ihågkomna av dem som vi har känt och älskat i våra liv? Finns det en längtan efter att bli ihågkomna av främlingar? Oddsen att vi går till historien och att allmänheten minns oss är, trots denna existentiella drift, möjligtvis inte särskild stor för dem flesta men trots detta har vi ett behov av att lämna uttryck och skriva in oss i ett större sammanhang. Det är svårt för oss människor att acceptera att vi dör och försvinner. Därför döper vi byggnader och barn i våra namn, för att vi i en eller annan form vill odödliggöra oss själva. Bara tanken på att ens efternamn ska försvinna med oss bli påtagligt, nästan ångestframkallande för många då man ofta kopplar det till att om inte mitt efternamn lever vidare så dör släktens arv med mig. Det måste finnas någonting kvar som vittnar om att vi har varit här, som uttrycket "living means leaving traces" syftar på. Här blir kanske ett personarkiv tryggheten och fotavtrycket man lämnar efter sig.

De teorier jag har valt i kombination med att använda frågelista som metod tycker jag har fungerat bra. Eftersom många teorier rör makt och identitet har det gynnat min undersökning att informanterna, utan stress, fått svara hur mycket eller hur lite de ville på mina frågor. Metoden jag valt påverkar givetvis mitt resultat. Om jag istället hade valt att titta på informanternas material och utifrån vad som är sparad analysera det med hjälp av litteratur hade jag antagligen fått helt andra resultat än jag kommer fått med den metod jag i denna uppsats använt mig av. Den enda svaghet jag kan urskilja är, som jag nämnde ovan, att finkultur kanske hämmar framtida och fortsatta personarkivbildare i sitt samlande och

överlämnande. Jag har däremot också försökt argumentera för att arkiven tillhandahåller många olika sorters samlingar och att jag inte ser några tecken på att arkivet som institution skulle vara intresserad av endast de samlingar skapade av personer som kan kategoriseras att varit verksamma inom finkultur.

Hårda regler på personarkiv tror jag inte är lösningen för att vi som forskare och arkivarier bättre ska kunna förstå bildaren och materialet som skapar personarkivet. Jag anser däremot att forskning på dem och dess bildare måste fortsätta, mycket på grund av att det under uppsatsens gång har varit uppenbart att en lättillgänglig definition av vad personarkiv är inte finns att finna för tillfället.

Det ena problem som jag tog upp: att definition av personarkiv är svår tycker jag inte har varit ett hinder under skrivandet av denna uppsats. Däremot att vi anser oss "känna arkivbildaren" är någonting som jag tror att jag själv halkat dit på ett par gånger under skrivandet av denna uppsats. För att besvara min fråga om hur människan ser sig själv i den stora historiska kontexten är svaret jag kan finna: som en del av den. Ingen av mina informanter påstår att de själva kan bidra med all värdefull information vilket visar sig när merparten av dem menar på att fler och olika sorters människor borde lämna in sina samlingar.

8 Vidare forskning

I detta kapitel kommer jag kortfattat ta upp vad jag anser att det hade varit intressant att forska vidare på när det kommer till personarkivbildare och samlandet samt överlämnandet av personliga handlingar.

Denna uppsats rör framförallt drivkrafterna hos den enskilde personarkivbildaren och om några tendenser går att urskilja hos informanterna men det är många aspekter jag inte haft tid att beröra. Det hade till exempel varit väldigt intressant att lägga till en genusaspekt och jämföra hur män respektive kvinnor samlar och ser på sitt arkivbildande. Det hade också varit intressant att undersöka huruvida det finns ett samband mellan att ha barn och samla, alltså om personer är mer eller mindre benägna att samla om de har barn. Jag kan redan nu argumentera för drivkraften för båda sidor: om vi har barn vill vi möjligen föra vidare information om den växande släkten och om vi inte har barn så kanske samlingen får vara vårt arv, snarare än barnen. Om ingen kan ärva mig kanske sannolikheten är att jag som samlare tänker att jag lika gärna kan slänga mitt livsmaterial. Å andra sidan, om ingen kan ärva mig så kanske behovet av att låta arkivinstitutionerna få ärva mitt livsmaterial blir större så att någon i framtiden kan få nytta av det jag har åstadkommit i mitt liv och så att jag personligen känner att mitt liv har varit av större värde.

Jag hade gärna sett mer forskning om materialet i personarkiven, hur ett personarkiv ner till handlingarna kan se ut och mer djupgående om vad de bevarar och vad de väljer att gallra. Även hur personarkivbildarna blivit bemötta av arkivet och hur arkivarierna upplever sitt möte med personarkivbildarna hade varit intressant.

Det jag själv anser saknas i litteraturen är framförallt vad som får folk att gå från sparande till samlande och från samlande till överlämnande. Det jag har skrivit i denna uppsats täcker en lucka som ger en från jord-till-bord känsla men givetvis hade det varit intressant att ha fler informanter. Informanterna jag har haft kommunikation med har haft en medelålder på drygt 82 år vilket kan leda till slutsatsen att personer som skapar personarkiv är övervägande äldre människor. Det kan också vara så att detta samlande snarare är kopplat till en generation som är äldre än till någonting som oavsett intresserar folk ju äldre de blir. Detta hade varit intressant att undersöka närmare.

9 Källförteckning

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Liber
Upplaga 2

Alin, Margareta & Åkesson, Lynn (red.) (2006). *Överflöd - mellan minnesvärt och bortglömt*
i Alin, Margareta & Åkesson, Lynn (red) *Överflöd - mellan minnesvärt och bortglömt*.
Kulturen 2006.

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (2007). *Tolkning och reflektion - vetenskapsfilosofi och*
kvalitativ metod. Studentlitteratur AB. Upplaga 2

Andersen, Heine & Kaspersen, Lars Bo (2003). *Klassisk och modern samhällsteori*.
Studentlitteratur AB. Upplaga 3

Arvidsson, Alf (2007). *Livet som berättelse: studier i levnadshistoriska intervjuer*.
Studentlitteratur AB.

Backman, Ylva, Gardelli, Theodor, Gardelli, Viktor & Persson, Anders (2012). *Vetenskapliga*
tankeverktyg - till grund för akademiska studier. Studentlitteratur AB.

Bohman, Stefan (2010). *Att sätta ansikten på samhällen*. Förlag: Carlsson.

Bolstad Skjelbred, Ann Helene (2005). *Pizza i Norge - Frågelistan som kunskapskälla*. I
Hagström, Charlotte & Marander-Eklund Lena *Frågelistan som källa och metod*.
Studentlitteratur

Boon, Marcus (2013). *Meditations in an Emergency: On the Apparent Destruction of My*
MP3 Collection i Moist, Kevin M & Banash, David *Contemporary collecting - objects,*
practices and the fate of things. Scarecrow Press, Inc.

Boström, Anders & Degerman, Patrick (2008). *En samlare, en story*. Förlag: Samlarboken.se

Bourdieu, Pierre (1977) . Gellner, Ernest (red.), Goody Jack (red.), Gudeman, Stephen (red.),
Herzfeld, Micheal (red.) & Parry, Jonathan (red.) *Outline of a theory of practice*. Cambridge
University Press

Broady, Donald (1988) Kulturens fält - Om Pierre Bourdieus sociologi i *Masskommunikation och kultur: symposium 4-6 maj 1987*.
<http://people.dsv.su.se/~jpalme/society/pierre.html>. Masskommunikation och kultur, NORDICOM-Nytt/Sverige, Nr 1-2, 1988.
[2016-03-01]

Cavell, Stanley (2013). *The World as Things: Collecting Thoughts on Collecting i Contemporary collecting - objects, practices and the fate of things*. Scarecrow Press, Inc.

Centrum för näringslivshistoria – Företagskällan berättar näringslivets historia. (2016).
<http://foretagskallan.se/Arbeta-med-kallor/historiebruk/> [Hämtad: 2016-05-01]

Clifton - Mogg, Caroline (2003). *Passionen att samla*. Damm Förlag

Cox, J Richard (2009). *Personal archives and a new archival calling*. Litwin Books, LLC

Danielsson, Tore, Riksställningar | Swedish Exhibition Agency. Segraren äger kulturarvet. (2012). <https://www.rikststallningar.se/content/segraren-%C3%A4ger-kulturarvet>
[Hämtad: 2016-02-02]

Dern, Karin (2007). Möte i museet - Stora och små samlare ställer ut i Nordiska museets och Skansens årsbok 2007 *Brokiga samlingars bostad*. Nordiska museets förlag

Engelby, Eva & Söderberg, Johan (1999) *Kvantitativa metoder – för samhällsvetare och humanister*. Studentlitteratur AB.

Ekrem, Carola (2005) Vad vill vi veta? att utforma en frågelista i Hagström, Charlotte & Marander-Eklund *Frågelistan som källa och metod*. Studentlitteratur AB.

Ekström, M, Karin (2007). Samlingars värden. Om ting och människor i konsumtionssamhället i Nordiska museets och Skansens årsbok 2007 *Brokiga samlingars bostad*. Nordiska museets förlag

Ekström, M.Karin (2003). I en samlares själ i von Platen, Kim & Tull, Göran *Svenska samlare - samlade av samlarna Kim von Platen & Göran Tull*. B. Wahlströms Bokförlag AB.

Eldvik, Berit (2007). Sparade spetsar - och samlade i Nordiska museets och Skansens årsbok 2007 *Brokiga samlingars bostad*. Nordiska museets förlag

Eliasson, Ulf & Hjort, Magnus (1999). Det kalla kriget i personarkivets spegel i *Arkiv, samhälle och forskning 1999:1*. Svenska arkivsamfundet. Norstedts Tryckeri AB

Fisher, Rob. (2009), In Search of a Theory of Private Archives: The Foundational Writings of Jenkinson and Schellenberg Revisited *Archivaria 67* i *The Journal of the Association of canadian Archivists*.

Foucault, Michel (1975) *Surveiller et Punir (Övervakning och straff: fängelsets födelse)*, översättning: C. G. Bjurström, inledning av Sune Suneson, *Arkiv förlag*, 1987

Folkrörelsernas arkivförbund <http://www.faf.nu/lankar.html>.
[Hämtad: 2016-01-30]

Föreningen för Folkbildningsforskning. Att bevara för framtiden: Personarkiv
https://webb.folkbildning.net/fb-forskning/skrifter/ark_pers.pdf
[Hämtad: 2016-01-26]

Giddens, Anthony (1991). *Modernity and self-identity - Self and Society in the late Modern age*. Stanford University Press.

Grass, Martin (1989). Principer för ordnande och förtecknande av personarkiv i *Arkiv, samhälle och forskning*. Svenska arkivsamfundets skriftserie nr.32.

Gunnemark, Kerstin (2004). *Minnenas galleri - om minnesskåp och kulturarv*. Förlag: Carlsson.

Hagström, Charlotte (2006). Snören, för korta att använda i Alin Margareta & Åkesson, Lynn (red) *Överflöd - mellan minnesvärt och bortglömt*. Kulturen 2006.

Hagström, Charlotte & Lena Marander-Eklund (red.) (2005). Att arbeta med frågelistor - en introduktion i Hagström, Charlotte & Marander-Eklund *Frågelistan som källa och metod*. Studentlitteratur

Herring, Scott (2014). *The hoarders - material deviance in modern american culture*. The university of chicago press books.

Justitiedepartementet, Offentlighetsprincipen och sekretess Information om lagstiftningen. (2013).

<http://www.regeringen.se/contentassets/bf7be71e6ad145e8a4e4a56ac3c3d726/offentlighetsprincipen-och-sekretess>

[Hämtad: 2016-04-05]

Kajers, Lars & Öhlander, Magnus (2011). *Etnologiskt fältarbete*. Studentlitteratur AB. Upplaga 2.

Karlsson, Klas-Göran & Zander, Ulf (2008). *Historien är nu - en introduktion till historiedidaktiken*. Studentlitteratur AB. Upplaga 2.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur AB. Upplaga 2.

Lindroth, Jan (2006). Personarkiven och den akademiska forskningen i Abukhanfusa, Kerstin, Borgkvist Ljung, Karin et al *Liv i eftervärldens spegel*. Årsbok för Riksarkivet och Landsarkiven 2006.

Lundström, Bo (2006). En militärattaché, ett världskrig och ett fotoalbum i Abukhanfusa, Kerstin, Borgkvist Ljung, Karin et al *Liv i eftervärldens spegel*. Årsbok för Riksarkivet och Landsarkiven 2006.

McKemmish, Sue (1996). Evidence of me i *The Australian library journal vol.45, Issue 3*.

Moist, M. Kevin & Banash, David (2013). Förordet i Moist, Kevin M & Banash, David *Contemporary collecting - objects, practices and the fate of things*. The Scarecrow Press, Inc.

Nilsson, Nils (1973). *Arkivkunskap*. Studielitteratur.

Nilsson, Nils (2006). Det svåra ordet arkiv i Abukhanfusa, Kerstin, Borgkvist Ljung, Karin et al *Liv i eftervärldens spegel*. Årsbok för Riksarkivet och Landsarkiven 2006.

Nilzén, Göran (2006). Personarkiv - vad är det och till vilken nytta? i Abukhanfusa, Kerstin, Borgkvist Ljung, Karin et al *Liv i eftervärldens spegel*. Årsbok för Riksarkivet och Landsarkiven 2006.

Nordiska museet - Svenska trender och traditioner. (2016)

<http://www.nordiskamuseet.se/samlingar/om-samlingarna/arkivhandlingar-och-dokument/personarkiv-och-slaktarkiv>

[Hämtad: 2016-02-22]

Nylund Skog, Susanne (2005) Hisnande historier och talande tystnader - Berättelser i frågelistsvar i Hagström, Charlotte & Marander-Eklund Lena *Frågelistan som källa och metod*. Studentlitteratur

Oliver, Paul (2010). *Foucault - the key ideas*. Förlag: Teach yourself.

Oxford dictionaries. Archive. <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/archive> (2016). [Hämtad: 2016-03-13]

Peterson, Mats & Peterson, Mikael (1995). *Autografer - en bok om att samla, vårda och värdera autografer*. Strömbergs bokförlag.

Purcell, D Aaron (2015). *Donors and archives - a guidebook for successful programs*. Rowman & Littlefield Publishers

Riksarkivet (2010). *De nordiska privatarkiven och deras förvaltare - En jämförande undersökning av arbetet med privatarkivfrågorna vid de nordiska arkivverkens institutioner utförd på uppdrag av de nordiska riksarkivarierna 2010*.

Rydén, Reine (2013) Hur ska nutiden bevaras? Svensk bevarande- och gallringspolicy i komparativ belysning i *Arkiv, samhälle och forskning 2013*.

Schellenberg, T.R (1956). *Modern archives - principles & techniques, with a new introduction by H.G Jones*. The Society of American Archivists

Smedberg, Staffan (2009). Personarkivet i *Arkiv, Samhälle och forskning 2009:2*. Svenska arkivförbundet. Ljungbergs Tryckeri AB.

Svanberg, Fredrik (2009). *Museer och samlande*. The Museum of National Antiquities, Stockholm. Studie s 12

Sörensen, Oline & Wallebom, Ulrika (2013). *Vad ska vi egentligen samla på? Rapport från projektet "Insamlingsriktlinjer del I"*.

Vechinski, Matthew. James (2013). Collecting, Curating, and the magic circle of ownership in a postmaterial culture i Moist, Kevin M & Banash, David *Contemporary collecting - objects, practices and the fate of things*. Scarecrow Press, Inc.

Welander, Lars-Olof (2013). Personarkiven - där allt kan finnas i Moist, Kevin M & Banash, David *Contemporary collecting - objects, practices and the fate of things*. Scarecrow Press,

Inc.

Wettstein, Margrit (2009). *Liv genom tingen: människor, föremål och extrema situationer*. Brutus Östlings bokförlag

Uppsatser nämnda men inte använda

Hedman, Lina (2013). *Allt som finns kvar - Om personarkiv hos föräldrar som förlorat små barn*. Masteruppsats, Institutionen för ABM. Uppsala universitet/Institutionen för ABM. <http://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A624389&dswid=8785>

Lundberg, Viktor (2012). *Vem tar plats i arkiven? : - Riksarkivet och personarkiven 1901-2002*. Kandidatuppsats. Mittuniversitetet, Fakulteten för naturvetenskap, teknik och medier, Institutionen för informationsteknologi och medier. <http://miun.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A531794&dswid=-983>

9.1 Frågelistor

Informant 1. Svar på frågelista 18/2-2016

Informant 2. Svar på frågelista 18/2-2016 och svar på följdfrågor 24/2-2016

Informant 3. Svar på frågelista 17/2-2016 och svar på följdfrågor 25/2-2016

Informant 4. Svar på frågelista 6/3-2016 och svar på följdfrågor 10/3-2016

Informant 5. Svar på frågelista 14/3-2016

Informant 6. Svar på frågelista 14/3-2016

Informant 7. Svar på frågelista 3/3-2016 och svar på följdfrågor 8/3-2016

Informant 8. Svar på frågelista 20/2-2016

Bilaga - Frågelista

- * Hur gammal är du?
- * Vad jobbar/jobgade du med?
- * Hur gammal var du när du började spara på personliga dokument?
- * Hur gammal var du när du första gången lämnade in dessa?
- * Vad fick dig att börja spara/välja bort att kasta?
- * Vad fick dig att vilja donera dessa handlingar till eftervärlden?
- * Har materialet mest att göra med ditt yrke, kan det ses som en slags livshistorisk spegling eller någonting annat?
- * Vad är du mest stolt över i din samling? Varför?
- * Anser du att dina handlingar hade kunnat vara av samhällsintresse på ett eller annat sätt?
Hur?
- * Har du sorterat materialet på något visst sätt?
- * Gör du tillägg/tar bort material i efterhand till det som redan lämnats in?
- * Vilka villkor har du gett arkivet för användandet av ditt material?
- * Varför hörde du av dig till just det arkivet som handlingarna ligger på nu?
- * Hur har arkiv och samlande/inlämnande påverkat ditt liv?
- * Anser du att fler borde lämna in till arkiv? Vilka sorts människor och vilket sorts material behövs på arkiven?
- * Missionerar du för ditt material?

* Övriga tankar

(samt frågan som föll bort i hälften av fallen):

* Anser du att det finns någonting onyttigt/negativt med samlande och överlämnande?)